

Seimo narys
Andrius Navickas

**LAIŠKAI
IŠ SEIMO:
apie žmogaus
teises ir
pareigas**

Bičiuliai,

Tai jau antroji mano, kaip Seimo nario, laiškų Jums, kurių sąžiningu ir darbščiu atstovu Seime stengiuosi būti, rinktinė. Susitikimuose bendraudamas su labai skirtingais žmonėmis, vis labiau įsitikinu, jog, sprendžiant apie Seimo narius bei jų darbus vien iš specifinio žiniasklaidos veidrodžio, susidaro kiek iškreiptas vaizdas. Pirmiausia dėl to, kad žurnalistus dažniausiai domina skandalai, ginčai, politikų klaidos, bet ne kasdienis Seimo narių darbas, kuriame tenka analizuoti daugybę informacijos bei teisės aktų, diskutuoti komitetuose ir komisijose, susitikti su teisingumo siekiančiais žmonėmis, važinėti į susitikimus visoje Lietuvoje.

Dar reikėtų pridėti ir komandiruotes

į užsienio valstybes. Tiesa, Seime galiojanti užsienio kelionių tvarka, mano įsitikinimu, taisytina. Pirmiausia, daug rimčiau turėtų būti žvelgiama į privalomas kelionių ataskaitas. Tai tikrai nėra vien formalumas ir turėtų būti skelbiama viešai.

Per pirmus dvejus darbo Seime metus retai sulaukiau žiniasklaidos dėmesio. Viena vertus, gaila, nes dalyvavimas televizijos, radijo laidoje ar interviu – tai galimybė plačiai auditorijai paaiškinti savo poziciją. Kita vertus, turėčiau džiaugtis, jog neįsivėliau į jokių skandalų. Kartais tai, jog esi „neįdomus“, nepatenki į skambias, provokuojančias antraštes, jau yra kokybės ženklas.

Beje, paradoksalu, bet žurnalistų dėmesio daugiausia teko per mokytojų streiką.

Kasdien sulaukdavau po kelis skambučius ir kvietimus į laidas. Neteko dalyvauti nei vienoje, nors švietimo tematika man labai svarbi ir, tikiu, turiu, ką pasakyti. Paprasčiausiai, visus minėtus kartus žurnalistai ieškojo ne manęs, o bendravardžio, vienos pedagogų profesinės sąjungos pirmininko Andriaus Navicko. Nesame nei giminaičiai, nei bičiuliai, tačiau šį pavasarį, susitikę Seime, specialiai kartu nusifotografavome, nes, pasirodo, ir jis ne kartą buvo vadinamas Seimo nariu.

Na, o šią rinktinę noriu skirti žmogaus teisių temai. Seime dirbu Žmogaus teisių komitete. Ne kartą įsitikinau, jog žmonės nelabai išivaizduoja, kam toks komitetas reikalingas ir kokius klausimus sprendžia. Viliuosi, kad tiems, kurie

perskaitys šiuos politinius laiškus, taps kiek aiškiau.

Esu prisistatęs jau pirmajame leidinyje, kur plačiau aprašiau ir tai, kodėl nusprendžiau tapti politiku. Nesinori kartotis, tačiau puikiai suprantu, kad tikrai ne visi esate matę pirmąją mano laiškų rinktinę. Net jei ir matę bei skaitę, nebūtinai atsimenate viską, kas ten rašyta. Todėl ir vėl pradėsiu nuo prisistatymo, o toliau seks pasakojimas apie žmogaus teisių svarbą.

Pagarbiai,

Seimo narys Andrius Navickas

✧ susipažinkime ✧

Gimiau Vilniuje 1972 metais. Ypatingi metai Lietuvai. Pradėta leisti Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, gegužę vyko „Kalantinės“. Pasaulyje būtent 1972-ųjų pradžioje Guamo džiunglėse atrastas japonų kareivis Stoiči Jokoj, kuris buvo įsitikinęs, kad vis dar tęsiasi Antrasis pasaulinis karas ir jis saugojo jam patikėtą teritoriją.

Kas dar įvyko tuo laiku? Jau gerokai primirštas, bet anuomet labai daug dėmesio sulaukęs Romos klubas paskelbė studiją „Augimo ribos“, kurioje perspėjo, kad turime riboti vartojimą ir atsakingiau elgtis su gamta. JAV sudrebino Votergeito skandalas, privertęs atsistatydinti prezidentą Niksoną. Bent kiek amerikiečius paguodė tai, kad pirmą kartą amerikietis tapo geriausiu planetos šachmatininku

Knygų pristatymas Kėdainiuose.

– tai pavyko Robertui Fišeriui. Deja, bet prastos žinios iš sporto pasaulio buvo stipresnės už geras: Miunchene vykusioje olimpiadoje teroristai nužudė vienuolika Izraelio sportininkų.

Esu trečias sūnus ir jauniausias vaikas šeimoje. Visą gyvenimą buvau ir esu apsuptas meilės. Tai teikia saugumo. Aišku, kažkiek ir išlepina. Kaip ir daugeliui sovietmečių augusių vaikų, vaikystėje trūko intensyvesnio bendravimo su tėvais ir vientisumo tarp „mažojo“ ir „didžiojo“ pasaulių.

Idant galėtume gyventi nestokodami, tėvai dirbo per kelis darbus. Mamai pokariu teko slapstyti kaimynų rūsiuose, kai išvežus artimuosius į Sibirą, liko tik su teta. Matyt, todėl mama atiduodavo visas jėgas, kad tik mes, sūnūs, nevargtume taip, kaip jai teko vargti.

Dar apie Mamą. Kūdikystėje neteko savo mamos. Nepaisant to, kad tėtis buvo pasiturintis inteligentas, kilęs iš Vidurio Lietuvos, mamos vaikystėje būta daug nesaugumo. Sovietų susidūrimas su naciais prasidėjo mamai švenčiant trečiąją gimtadienį. Iš Žemių teko keltis į Kėdainius. Iš karo laikų man svarbūs mamos pasakojimai apie jos senelius, kurie per visas karo sumaištis pas save slapstė žydus, lenkus, vokiečius ir net rusus. Padėjo visiems, kam reikėjo pagalbos, nes pirmiausia žvelgė į žmogų, o ne domėjosi jo tautybe ar pažiūromis.

Sovietams nesugebant įveikti partizanų, vis intensyvesni trėmimai – buvo siekiama sugriauti partizanų atramas. Į Sibirą iškeliavo ne tik mamos tėtis, bet ir visas būrys tetų bei dėdžių. Jau vien tai niekada man neleido patikėti sovietinės sistemos pažadais. Tiesa, tikrai dera nuleisti galvą prieš tuos, kurie padėjo mano mamai ir daugeliui kitų, besislapsčiusių nuo trėmimų. Žmonės, rizikuodami savo saugumu ir gerove, glaudė pabėgėlius, maitino, globojo.

Po kurio laiko mama su teta pervažiavo į Kauną ir net įstojo į Kauno medicinos institutą, nors niekada nebuvo nei pionierė, nei komjaunuolė. Tapo stomatologe, ir pirmąją darbo vietą pasirinko Pabrądę, kad galėtų būti arčiau iš tremties grįžusių giminių, kuriems neleista grįžti gyventi į gimtąsias vietas – jie turėjo įsikurti Vilniaus krašte.

Netrukus mama grįžo į Kauną, nes išteko už mano tėčio ir Kaune susilaukė pirmagimio. Iškilus klausimui apie erdvesnį gyvenamąjį plotą, visa šeima pervažiavo į Vilnių, kuris XX a. septintajame dešimtmetyje nebuvo toks traukos centras, kaip dabar. Mano brolis Viktoras ir aš gimėme jau Vilniuje.

Mano mama, kol tik sveikata leido, dirbo stomatologe-chirurge. Pradžioje – Antrojoje poliklinikoje, kuri veikė dabartinėje Didžiojoje gatvėje, paskui – Antakalnio klinikinėje poliklinikoje.

Mano tėtis gimė Klaipėdoje, bet didžiąją jaunystės dalį praleido Viekšniuose ir Mažeikiuose, tad laiko save tvirtu žemaičiu. Deja, jau prasidėjus sovietinei okupacijai, mano senelis buvo suimtas ir kaip politinis kalinys išvežtas į Vorkutą, iš kur po kelių metų mano močiutei ir tėčiui atėjo pranešimas, kad jo nebėra. Tėtis su savo mama kurį laiką gyveno Kretingoje, paskui persikėlė į mano močiutės gimtinę, Gyvuolių kaimą, ir į Mažeikius. Čia baigė vidurinę mokyklą ir įstojo į Kauno politechnikos institutą. Tėtis pasakojo, kad norėjo būti medikas, tačiau jo biografija griežtai užkirta tam kelią. Net ir norint tapti inžinieriumi, tėčiui teko klastoti savo tėvo mirties liudijimą, nutylėti faktą, kad yra politinio kalinio vaikas.

Mano tėvai susipažino Kaune. Susituokė Jonavoje, vestuves šventė Pabradėje. Kurį laiką tėtis dirbo statybos inžinieriumi Kaune, paskui, kai persikėlė į Vilnių, pradėjo vadovauti Centriniam mokymo kombinatui, kuriame buvo ruošiami įvairaus profilio darbininkai. Šias pareigas tėtis ėjo daugiau nei keturiasdešimt metų.

Tėvai susituokė 1961 m. ir nuo to laiko darniai gyvena. Esu labai dėkingas jiems už pavyzdį, kokia dovana yra šeima.

Mano broliai, kaip ir aš, augome Vilniuje. Vyresnėlis Alvydas yra psichiatras, o Viktoras – inžinierius. Abu jie turi labai gražias šeimas.

**Baigiau Vilniaus Salomėjos
Nėries mokyklą. Manau,
kad man tikrai pasisekė. Čia
sutikau nuostabius klasiokus,
daug įdomių asmenybių. Čia
sugebėjau atsispirti gana
dideliam spaudimui stoti į
komjaunimą. Per daug žinojau
apie sistemą, kurioje gyvenome,
kad galėčiau su ja kolaboruoti.**

Nuo ketverių metų gyvenau Vilniaus Senamiesčio širdyje, prie pat vietos, kur buvo Didžioji Sinagoga. Kai čia persikėlėme, aplinkiniai stebėjosi, kodėl pasirinkome tokį nemadingą rajoną. Kaip keičiasi skoniai ir požiūriai, ar ne? Darželio nelankiau, nes buvau prižiūrimas močiutės, kuriai esu dėkingas už pirmąsias ekskursijas po Vilniaus muziejus, taip pat eidavome į tas bažnyčias, kur buvo daroma Prakartėlė.

Žinau, kad pakrikštytas buvau Jonavoje, o Pirmąją Komuniją priėmiau Kulautuvoje, kartu su pusbroliu Algirdu, kuris dabar – žymus aktorius, ir disidentu Petro Plumpos sūnumis.

Baigiau Vilniaus Salomėjos Nėries mokyklą. Manau, kad man tikrai pasisekė. Čia sutikau nuostabius klasiokus, daug įdomių asmenybių. Čia sugebėjau atsispirti gana dideliam spaudimui stoti į komjaunimą. Per daug žinojau apie sistemą, kurioje gyvenome, kad galėčiau su ja kolaboruoti.

Kaip ir dera „trečiajam broliui“, ieškojau savo, keisto, kelio ir nusprendžiau stoti į neseniai atkurtą Filosofijos fakultetą. Suprantu, kad daugumai sąvoka „filosofija“

Su tėveliais ir broliais.

yra susijusi su nepraktiškumu, atotrūkiu nuo kasdienybės. Tačiau, patikėkit, kad būtų galima geriau matyti situaciją, dažnai tikrai verta pažvelgti į ją iš aukščiau, pavyzdžiui, pasinaudoti drono nufilmuotu vaizdu. Taip pat ir filosofija įprastus dalykus bando analizuoti neįprastais kampais ir tai ugdo kritinį mąstymą, o ne paverčia egzaltuotu svajokliu.

Esu filosofijos daktaras, savo disertaciją apsigyniau Vilniaus universitete. Jos tema buvo – „Žmogaus teisių pagrindimo problema šiuolaikinėje politinėje filosofijoje“. Kokią tezę gyniau? Gyvename „žmogaus teisių“ sąvokos infliacijos laikais, kai kiekvienas įnoris bandomas paversti teisių balionu. Tačiau kaip spręsti situacijas, kai „žmogaus teisės“ kertasi tarpusavyje? Kuo pagrįsti reikalavimai politinei bendruomenei paisyti konkrečios „žmogaus teisės“ kaip universalios ir neginčijamos? Disertacijoje bandžiau atskleisti, kad šiuolaikiniame pasaulyje, kur matome didžiulį spaudimą atsisakyti „žmogaus prigimties“ sąvokos, „žmogaus teisių“ doktrina

pakimba ore ir nebeturi tvirto pamato. Mano įsitikinimu, turime pripažinti, kad prigimtinio įstatymo tradicija nėra atgyvena, bet itin svarbus Vakarų civilizacijos pamatas, į kurį turime remtis.

Trejus metus dirbau Teisingumo ministerijoje, Registrų departamento vyriausiuoju specialistu. Vėliau dirbau Religijos studijų ir tyrimų centre Vilniaus universitete, koordinavau kelis tarptautinius tyrimus. Pradėjau dėstyti įvairius kursus aukštosiose mokyklose (Vilniaus universitete, M. Romerio universitete, K. Simonavičiaus universitete ir Šv. Juozapo kunigų seminarijoje) ir paskutines paskaitas studentams baigiau skaityti prieš pat prisiekdamas Seime.

Pirmoji su politika susijusi mano veikla buvo pagalba Seimo nariui Jonui Šimėnui, kuris tuo metu buvo Lietuvos krikščionių demokratų partijos Vilniaus skyriaus pirmininkas. Taip pat esu buvęs ir Seimo narių Algirdo Saudargo, Irenos Degutienės padėjėju.

Nuo politikos ir darbo valstybinėje institucijoje atsitraukiau, kai prisijungiau prie kuriamo krikščioniško interneto dienraščio *Bernardinai.lt*. Netrukus, kai dėl sveikatos problemų pasitraukė pirmoji vyriausioji redaktorė Elvyra Kučinskaitė, užėmiau jos vietą. Dar po kurio laiko, kai buvo įkurta VšĮ Bernardinai.lt, tapau ne tik redaktoriumi, bet ir direktoriumi.

Bernardinai.lt dirbau daugiau nei dešimt metų. Mano įsitikinimu, pavyko pasiekti itin daug. Buvo laikotarpis, kai Bernardinai.lt galėjo rimtai konkuruoti net su populiariausiomis žiniasklaidos priemonėmis Lietuvoje. Pradėjome leisti ketvirtinį žurnalą, knygas. Taip pat didžiuojusi, jog gavau net tris labai garbingus apdovanojimus: buvau pripažintas metų „Tolerancijos žmogumi“, taip pat gavau „Stasio Lozoričiaus“ bei „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ premijas už žurnalistinę darbą.

2016 m. buvau atleistas iš visų pareigų Bernardinai.lt ir ruošiausi pradėti darbą Seime. Tačiau likimas iškrėtė pokštą ir likau pirmuoju po brūkšnio TS-LKD sąrašė. Dar kartą teko savęs paklausti – *ar tikrai noriu eiti politiko keliu, ar pirmosios nesėkmės neišgąsdins?* Talkinau patekusiems į Seimą, buvau išrinktas į partijos Priežiūros komisiją. Po devynerių mėnesių, Amžinybėn iškeliavus parlamentarui Rokui Žilinskiui, buvau pakviestas tapti Seimo nariu.

2017 m. birželio 15 d. prisiekiau, padėjęs ranką ant Konstitucijos, sąžiningai ir tvirtai ginti savąją valstybę. Po kelių akimirkų jau sėdėjau Seimo posėdžių salėje ir turėjau balsuoti įstatymų svarstymuose.

Prisipažįstu, labiausiai norėjau dirbti Švietimo arba Kultūros, arba Socialinių reikalų komitetuose, tačiau TS-LKD neturėjo papildomų kvotų juose ir pradėjau darbą ten, kur dirbo R. Žilinskas – Žmogaus teisių komitete. Netrukus įsitikinau, jog

darbas šiame komitete ne mažiau svarbus. Tiesa, iki šiol tenka kovoti Seime, jog apie žmogaus teises būtų ne tik kalbama, bet jos būtų iš tiesų vertinamos kaip labai svarbus kriterijus. Taip pat esu Priklausomybių prevencijos ir Smurto bei savijudybių prevencijos komisijų narys. Vadovauju laikinajai Solidarumo su tibetiečiais grupei Seime.

Ilgo prisistatymo pabaigai palikau faktą, kad jau beveik ketvirtį amžiaus gyvenu santuokoje su Vaida. Ji yra sociologijos magistrė, šiuo metu dirba Vilniaus arkivyskupijos katechetikos centre. Užauginame dukrą Dominyką Mariją, kuri baigė filosofijos bakalaurą, o šiuo metu studijuoja analitinę žurnalistiką.

Vaikystėje bandžiau muzikuoti, bet neturėjau tam gabumų. Labai mėgau skaityti ir žaisti šachmatais. Buvau net iškovojęs kandidato į sporto meistrus šachmatuose kvalifikaciją. Šiandien jau esu ne tik knygų skaitytojas, bet ir vertėjas bei rašytojas. Esu išvertęs penkias knygas, tiek pat jų parašęs ir kelis kartus daugiau sudaręs.

Gyvenu Vilniuje. Myliu Vilnių. Nežinia už ką. O negi meilė būna kitokia? Myliu savo žmoną, dukrą, bičiulius, su kuriais kartu keliaujame į Pažadėtąją žemę. Regis, viskas kaip reikia. Visa kita bus pridėta – tiek, kiek reikia.

➤ apie žmogaus teisių komitetą (I) ➤

Viena iš Žmogaus teisių komiteto (ŽTK) ypatybių Seime – parlamentarai čia paprastai nesiveržia. Didžioji dauguma kitų komitetų yra kur kas populiarnesni ir ten darbuojasi daugiau narių. Nors nuo kadencijos pradžios ŽTK sudėtis keitėsi, tačiau čia niekada nebuvo daugiau nei septynių parlamentarų, o tai yra Seimo Statute numatytas minimumas komitetams.

Tiesa, buvo ir išskirtinė situacija, kai į ŽTK buvo deleguotas Petras Gražulis.

Šioje vietoje dera paaiškinti, kad vietų skaičių komitetuose visos Seimo frakcijos pasiskirsto pagal kvotas, kurios priklauso nuo kiekvienos frakcijos dydžio. Todėl gali būti, kad parlamentaras pageidauja dirbti kuriame nors komitete, bet frakcija jau yra delegavusi į tą komitetą jai skirtą narių skaičių ir šiam parlamentarui tenka rinktis kitą komitetą. Seimo Statutas aiškiai nurodo, kad kiekvienas Seimo narys privalo priklausyti kuriam nors vienam komitetui. Tiesa, dar yra specifinis Europos reikalų komitetas, kuriam gali priklausyti ir kitų komitetų nariai.

Deleguodama narius į komitetus, frakcijos vadovybė raginama atsižvelgti į parlamentarų kompetenciją bei galimybę sėkmingai dirbti konkrečioje srityje. Nors

paprastai frakcijos pačios sprendžia, kuriems komitetams priklausys jų nariai, tačiau Seimo plenariniame posėdyje kiekvienas komitetų sudėties pakeitimas privalo būti patvirtintas.

Prisipažįstu, būtent aš buvau protesto prieš P. Gražulio buvimą Žmogaus teisių komitete iniciatorius. Kaip tik tuo metu šis Seimo narys buvo pašalintas iš Tvarkos ir teisingumo frakcijos bei priskirtas Mišriai Seimo narių grupei. Ką tik buvo garsiai nudundėjęs skandalas dėl šio politiko vaiko Palangoje ir to, kad aktyvus kovotojas deklaracijomis prieš abortus pats siūlė ir net „spaudė“ savo partnerę padaryti abortą. Tačiau svarbiausia buvo tai, kad šis politikas daug kartų tvirtino, jog „žmogaus teisės“ laiko bedievių liberalų išsigalvojimu. Aišku, nuomonių gali būti įvairių, tačiau, kai vilkas skiriamas piemeniui, nieko gero negalime tikėtis. Jau pirmasis posėdis parodė, kad jei šis politikas liks komitete, visas darbas virs vieno asmens šou prieš kameras.

Lietuvos politikai, kai tik kerta Lietuvos sieną, tampa drąsiais žmogaus teisių gynėjais, apie tai kalba tarptautiniuose renginiuose, tačiau kai grįžta namo, situacija pasikeičia, ir žmogaus teisės tampa tik retorine figūra.

Džiaugiuosi, kad mane palaikė dauguma komiteto narių, jog visuomeninės organizacijos, ginančios žmogaus teises Lietuvoje, per trumpą laiką surinko įspūdingą kiekį parašų po petičija, reikalaujančia P. Gražulį trauktis iš komiteto. Nepasitenkinimas kilo ir pačioje Mišriojoje grupėje, tad galiausiai P. Gražulį pakeitė ramus LVŽS frakcijos narys G. Vasiliauskas, ir galėjome dirbti toliau.

Mano galva, šis atvejis paneigia paplitusį mitą, kad žmogaus teisių gynimas reiškia bet kurios žmogaus pretenzijos, įnorio išpildymą. Pats P. Gražulis triukšmavo, jog protestai dėl jo buvimo ŽTK yra jo žmogaus teisių pažeidimas, tačiau tai primityvus ir iškreiptas teisių suvokimas. Išsivaizduokime pamoką mokykloje ir mokinius, kurie susidomėję klausosi mokytojo ir staiga įsiveržia dar vienas mokinytis ir pradeda šūkauti ar kitaip trukdyti. Ar toks elgesys – jo pamatinė teisė? Tikrai, ne. Mokytojas privalo jį drausminti, raminti, o jei to nepavyksta, pareikalauti, kad jis paliktų klasę. Svarbu suprasti, kad žmogaus teisių gynimas – tai visada priešinimasis agresijai, stebėjimas, kad galingieji su kitais nepradėtų elgtis kaip su „mažiau žmonėmis“.

Žmogaus teisių gynimas – tai nuolatinis priminimas, kad ne žmogus egzistuoja politinei sistemai, bet pastaroji yra sukurta vardan žmonių klestėjimo. Jei pašalinume žmogaus teises iš šiuolaikinės politikos, įsivyratų daugumos diktatūra, varotojiško veiksmingumo logika, o teisingumas taptų galios sinonimu.

Beje, teko pastebėti paradoksalią dalyką: Lietuvos politikai, kai tik kerta Lietuvos

sieną, tampa drąsiais žmogaus teisių gynėjais, apie tai kalba tarptautiniuose renginiuose, tačiau kai grįžta namo, situacija pasikeičia, ir žmogaus teisės tampa tik retorine figūra.

Paprastas pavyzdys – Žmogaus teisių komitetas nepritarė šių metų valstybės biudžeto projektui, nes jame akivaizdžiai numojama ranka į žmogaus teisių sritį. Tačiau toks akibrokštas nepadarė įspūdžio nei Seimo daugumai, nei žurnalistams. Reaguota taip: „nekreipkime dėmesio į tą keistuolių komitetą.“

Kodėl keistuolių? Nes būtent šio komiteto pareiga yra kelti nepatogius klausimus ir teisingumą vertinti labiau nei veiksmingumą ar ekonomiškumą.

➤ teisės ir pareigos ➤

Neretai tenka išgirsti atodūsi, kad šiandien pernelyg daug kalbame apie pareigas, per mažai apie teises. Pastaba didele dalimi teisinga. Sveikas protas sako, kad kiekviena teisė kartu yra ir pareiga kitiems. Visuomenėje, kur niekas nepaiso pareigų, kalbos apie teises tėra beprasmis oro virpinimas. Pavyzdžiui, jei aš turiu teisę turėti nuosavybę, su kuria galiu laisvai elgtis, tai reiškia, kad visų kitų pareiga paisyti šios teisės. Kita vertus, mano laisvės ribos yra kitų laisvės erdvė.

Problemiška tai, kad šiandien, kai nuo pat mažų dienų girdime pasakojimus apie teises, juose akivaizdžiai trūksta esminio elemento – paaiškinimo, kodėl šios teisės egzistuoja. Kodėl būtent Vakarų civilizacijoje tiek akcentuojamos žmogaus teisės, o Rytuose kiek kitaip žiūrima į žmogaus ir bendruomenės santykių?

Todėl, kad, pripažįstame tai ar ne, bet Vakarų civilizacija turi krikščionišką pamatą. Pernelyg retai susimąstome, kokia esmine revoliucija tapo krikščionybės įsitvirtinimas. Ar žinote, kad Romos imperijoje žmogaus vertė tiesiogiai priklausė nuo statuso visuomenėje ir to, kiek jis galėjo būti naudingas aplinkiniams. Todėl net

Pati sąvoka „žmogaus teisės“ atsirado tik XIX amžiuje, bet jos turinys gerokai senesnis – tai žmogaus orumo saugojimas, budėjimas, kad su silpnesniais nebūtų elgiamasi kaip su daiktais. Kai šiandien žmogaus teisių gynėjai atkreipia situaciją į mažumų situaciją, nereiškia, kad jie simpatizuoja ar aukština mažumų gyvenimo būdą ar įsitikinimus. Veikiau teigiama, kad būnant mažuma dažniau gali tekti susidurti su daugumos spaudimu ir diktatu.

nekildavo klausimas, ar reikia rūpintis sunkiu ligoniu bei savimi nebegalinčiais pasirūpinti garbaus amžiaus žmonėmis. Ne, nes jie jau nebebus naudingi bendruomenei. Na, o kraupiausias dalykas – infanticidas, naujagimių žudymas. Tėvai visiškai normaliu dalyku laikė naujagimio, kuris esą gali apsunkinti jų gyvenimą, žudymą. Ypač dažnai buvo žudomos ką tik gimusios mergaitės. Tai nutraukė ir socialinės rūpybos sistemos pagrindus padėjo krikščionys, nes jie skelbė savo laikams naują žinią – kiekvienas žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą ir yra iš prigimties orus. Nė su vienu žmogumi, net jei jis neatlieka svarbaus vaidmens bendruomenėje, negalima elgtis kaip su daiktu. Kiekvienas nusipelno pagarbos ir turi turėti tam tikrą laisvės erdvę.

Pati sąvoka „žmogaus teisės“ atsirado tik XIX amžiuje, bet jos turinys gerokai senesnis – tai žmogaus orumo saugojimas, budėjimas, kad su silpnesniais nebūtų elgiamasi kaip su daiktais. Kai šiandien žmogaus teisių gynėjai atkreipia situaciją į mažumų situaciją, nereiškia, kad jie simpatizuoja ar aukština mažumų gyvenimo būdą ar įsitikinimus. Veikiau teigiama, kad būnant mažuma dažniau gali tekti susidurti su daugumos spaudimu ir diktatu.

Žmogaus teisių doktrina saugo, kad demokratinė visuomenė netaptų daugumos diktatūra. Bet kuri politinė valdžia turi polinkį įsijausti, jog yra „aukščiau įstatymo“, bandyti primesti kitiems savo nuostatas. Žmogaus teisių gynėjai – tai tie bet kuriai valdžiai nepatogūs žmonės, kurie reikalauja paisyti mažesnę galią turinčių visuomenės narių teisėtų interesų.

➤ žmogaus teisių komitetas (II) ➤

Kokie klausimai svarstomi Žmogaus teisių komitete? Šio komiteto specifika – čia ypatingas dėmesys skiriamas parlamentinei kontrolei ir ES institucijų rengiamoms direktyvoms bei kitiems dokumentams.

Kalbant apie ES dokumentų projektus, ŽTK pirmiausia vertina, ar jie nepažeidžia labai svarbaus subsidarumo principo. Pastarasis reiškia, kad negali būti siaurinama ar pažeidžiama ES narių valstybių teisė pačioms apsispręsti, kaip įveikti politines problemas, nebent dėl specifinių problemų sprendimo būtų sutarta kitaip. Manau, svarbu pabrėžti, kad tie, kurie teigia, jo ES atima iš Lietuvos suverenitetą, realiai neįsigilina, kaip vyksta politinių sprendimų priėmimas ES institucijose. Tikroji problema ne tai, kad Briuselis „primeta“ direktyvas, bet tai, kad mūsų deleguoti politikai nepadaro visko, ką gali šių direktyvų rašymo bei aptarimo procese. Mes vis dar jaučiamės ES politikos stebėtojai ir vykdytojai, bet ne kūrėjai. Deja, tenka pripažinti, kad neretai ES rengiamų dokumentų aptarimas ŽTK taip pat būna

tik formalus, nes kreipiamasi ne nuomonės, tikro vertinimo, bet pritarimo. Tai aiškiai pajutau, kai buvo tvirtinamos nuostatos, susijusios su naujomis asmens duomenų apsaugos taisyklėmis. Tada komitete paklausiau, kas bus, jei nepritarsime. Pateikėjas iš Užsienio reikalų ministerijos tik gūžtelėjo pečiais ir atsakė, kad, deja, jau ir taip vėluojame, todėl dera patvirtinti dokumentą, net jei jis ir nėra tobulas.

Deja, bet žmogaus teisių apsauga yra sritis, kur visos valdžios mėgsta „pataupyti“.

Svarbus parlamentinės kontrolės įrankis – visų kontrolierių (Seimo, Savivaldybių, Vaiko teisių, Lygių galimybių) privalomumas atsiskaityti mūsų komitetui. Taip pat analizuojame ir diskutuojame dėl Genocido ir rezistencijos tyrimų centro veiklos. Problemiška tik tai, kad Lietuvoje turime prastą tradiciją, jog stebėsenos ir teisės nuostatų vykdymo kontrolės institucijoms, t. y. kontrolieriams, valstybės biudžete skiriama tiek pinigų, kad jos visai nesunytų, bet nuolat jaustų stygių, negalėtų įdarbinti tiek specialistų, ekspertų, kiek būtina. Deja, bet žmogaus teisių apsauga yra sritis, kur visos valdžios mėgsta „pataupyti“.

Per du metus, kai dirbu ŽTK, svarstėme labai daug klausimų. Manau, kad jums kur kas įdomiau ne formali ataskaita – kiek posėdžių surengta, kiek klausimų svarstyta ir t. t., bet tai, kokius nepatogius klausimus bandome įtraukti į Seimo politinę darbotvarkę. Visa tai toliau ir aptarsiu.

➤ **sutarti dėl Gyvybės Lietuvos** ➤

Kolegos iš Lenkų rinkimų akcijos jau ne pirmus metus siūlo priimti griežtą įstatymą dėl gyvybės apsaugos prenatalinėje būklėje. Kitaip sakant, siūlomas griežtas abortų draudimas.

Tokį siūlymą tikrai galima suprasti. Kai gyvybė nėra saugoma ir ginama, bet kokios kalbos apie žmogaus teises tampa beprasmės. Jei nori ką nors ginti, prieš tai turi ginti. Kai nėra saugoma ir ginama gyvybė, nebėra prasmės kovoti prieš smurtą.

Svajoju gyventi Gyvybės, o ne nevilties Lietuvoje, kur į žmogų būtų žvelgiama ne kaip į daiktą, ne kaip į „resursą“ ar našta, kur žmonių „vertė“ nebūtų siejama su ekonominiu produktyvumu. Puikiai suprantu ir tai, kad Gyvybės Lietuva yra kečias, o ne skambių deklaracijų rinkinys.

Dar šv. Tomas Akviniėtis teigė, kad krikščionis politikoje turi būti ne teoretikas, bet praktikas, privalo formuluoti sprendimus tai tikrovei, kurioje gyvena, o ne piktintis, kad nėra kaip įgyvendinti principų, kuriais vadovautųsi tobula visuomenė.

Leonido Donskio atminimui skirta diskusija.

Pasak šio autoritetingo mąstytojo, neretai geriau rinktis „mažesnę blogį“, nei deklaruoti tikslus, kurių dabartinėje situacijoje nėra realistiška pasiekti.

Ar dera stengtis, kad kiekviena Lietuvos moteris, savo iščiose nešiojanti kūdikį, apsispręstų jį išsaugoti, o ne jo atsikratyti? Be abejo.

Ar tai reiškia, jog turime tai paversti teisine prievole moteriai? Manau, kad dabartinėje situacijoje tai būtų dėmesį nuo kitų politinių klausimų nukreipiantis, visuo-
menę supriešinantis ir savo tikslų negalintis pasiekti sprendimas.

Esu įsitikinęs, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo pirmosios nėštumo akimirkos. Tuo tvirtai tikiu ir kartu suprantu, kad gyvenu politinėje bendruomenėje, kur yra daug žmonių, turinčių kitokią poziciją. Jie mano, kad tik praėjus tam tikram laikui „vaisius“, kaip moters kūno dalis, tampa žmogumi. Iki tol, kol taip atsitinka, tik pati nėščia moteris gali spręsti, kaip elgtis su savojuo kūnu.

Esu įsitikinęs, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo pirmosios nėštumo akimirkos. Tuo tvirtai tikiu ir kartu suprantu, kad gyvenu politinėje bendruomenėje, kur yra daug žmonių, turinčių kitokią poziciją.

Šioje situacijoje turiu apsispręsti, ar tik pats privalau gyventi pagal savo įsitikinimus, ar siekti, kad ir kiti, kurie jų nepripažįsta, pagal juos gyventų? Motyvas primesti kitiems savo principus – noras išgelbėti trapius negimusius kūdikius, kuriuos jų mamos traktuoja kaip daiktą, kurį galima pasilikti arba pašalinti.

Esminis klausimas, nuo kurio labiausiai priklauso mano apsisprendimas – jei net sugebėčiau įstatymų lygmenyje įteisinti tai, ką tikiu esant teisingu sprendimu, ar tai padėtų išgelbėti dar negimusią kūdikį gyvybes? Kitas svarbus klausimas – kokią alternatyvą siūlomam gyvybės apsaugos prenatalinėje stadijoje įstatymui galiu pasiūlyti?

Gyvename didžiulio mobilumo laikais, kai kur kas lengviau nei seniau nuvykti į kitą valstybę ir ten padaryti abortą. Taip pat tikrai rimtas minėto įstatymo priešininkų argumentas, kad gali labai išaugti kriminalinių abortų skaičius, o pastarieji ypač pavojingi. Pagaliau, jei įstatymas nebus lydimas gilesnio gyvybės šventumo ir pagarbos jai supratimo, tai pasieksime didžiulį susipriešinimą ir naują pykčio bangą viešojoje erdvėje, kuri trukdys kantriai ir nuosekliai kovoti su Mirties kultūros mitologija.

Didžiausias pralaimėjimas šioje situacijoje – daugybė pykčio ir susipriešinimas viešojoje erdvėje, paskui – nepritarimas siūlomam įstatymui ir jausmas, jog vieni laimėjo, o kiti – pralaimėjo, kad apie gyvybės klausimus politikoje galima kalbėti tarsi apie sporto varžybas. Apsisprendžiant man labai svarbi Krizinio nėštumo centro pozicija. Ten žmonės dirba šventą darbą, bandydami išgelbėti kiekvieną gyvybę. Jie yra išsakę poziciją, kad nepritaria abortų draudimo įstatymui, bet visus ragina kurti tokią aplinką, kurioje nėščiai moteriai būtų lengviau apsispręsti už gyvybę.

Privalome finansiškai stiprinti Krizinio nėštumo centrų, „gyvybės langelių“ veiklą. Turime aiškiai pasakyti, kad nenormalu apie abortą kalbėti kaip apie vieną iš kontraceptinių priemonių. Kad svarbu, jog moteris, pasirūžusi itin svarbiam ir dramatiškam gyvenimo žingsniui, būtų objektyviai informuota apie psichologinius bei fizinius padarinius. Turime tobulinti globos sistemą ir siekti, kad vaiko auginimo naštos nenorinti ar, dėl kokių nors priežasčių, negalinti prisiimti moteris, turėtų galimybę atiduoti ją patikimiems globėjams.

Didžiausias pralaimėjimas šioje situacijoje – daugybė pykčio ir susipriešinimas viešojoje erdvėje, paskui – nepritarimas siūlomam įstatymui ir jausmas, jog vieni laimėjo, o kiti – pralaimėjo, kad apie gyvybės klausimus politikoje galima kalbėti tarsi apie sporto varžybas.

Labai svarbu, kad gerbtume vieni kitų įsitikinimus ir ieškotume tokio sprendimo, kuris telktų mus kaip politinę bendruomenę. Todėl raginu dar kartą grįžti prie nuostatos, kad medikas, kuriam jo įsitikinimai neleidžia atlikti aborto, nes jis tai traktuoja kaip žmogžudystę, būtų atleistas nuo šios prievolės. Nustokime apie gyvybės nutraukimą kalbėti kaip apie paslaugą. Dar beturko, kad čia įjungtume Vartotojų gynimo organizacijas.

Į iniciatyvą uždrausti abortus yra žiūrinčiųjų kaip į smūgį žmogaus teisėms, moters teisių paminimą. Nebūtinai turite pritarti mūsų, kitaip manančių, pozicijai, bet, bent jau, išgirskite, išiklausykite ir supraskite, kad mums rūpi ne nurodyti, kaip Jūs turite gyventi, bet nuoširdžiai apginti tai, kas mums atrodo pagrindų pagrindas. Jūs teigiate, kad mes norime primesti jums savo įsitikinimus, tačiau jūs pažeidžiate mūsų sąžinės laisvės principą, kai verčiate mus elgtis prieš mūsų įsitikinimus – turį galvoje pirmiausia krikščionis medikus.

Taip pat noriu kreiptis ir į tuos, kurie mano, kad turime kovoti už abortų draudimą iš visų jėgų, nepaisydami, kaip į tai reaguoja kita visuomenės dalis. Nepamirškime, kad turime kovoti už Gyvybės kultūrą, o ne vien už kurį nors įstatymą. Būtų apmaudu, jei įvaizdis šiuo atveju būtų svarbiau už ilgalaikius tikslus. Sutinku, kad tai patogi proga pasakyti savo rinkėjams – matote, aš kovojau, bet dauguma yra gyvybės priešai. Tačiau nepamirškime, kad galiausiai atsakysime ne prieš žinias-klaides, net ne prieš rinkėjų, bet mūsų Kūrėjo Teismą ir jame svarbiausias klausimas bus – kiek artimo meilės yra mūsų širdyse?

Siūlau išbraukti iš politinės darbotvarkės minėtą įstatymo projektą, sudaryti darbo grupę, – ne vien iš politikų – kuri parengtų nacionalinį susitarimą dėl Gyvybės Lietuvos kūrimo gairių. Turiu vilties, kad galime ir net privalome sutarti dėl kūrybingos ir gyvybingos visuomenės atramų, kurios mus telktų, būtų priimtinos ne tik krikščionims, bet ir kitų pasaulėžiūrų atstovams. Labai svarbu, kad tokia susitarime Gyvybės Lietuva būtų suprantama plačiai, neapsiribojant vien žmogaus pradėjimo ir natūralios mirties atskaitos taškais, bet apimtų taip pat santykių ekologiją, smurto tirpymą, pagarbos žmogaus orumui ugdymą.

tikintys piliečiai **pasaulietinėje valstybėje**

Viena iš aktualių žmogaus teisių temų šiandien – religijos laisvė ir jos ribos. Svarbu pabrėžti – kai kalbame apie žmogaus teises tikėjimo išpažinimo srityje, neapsigaukime, jog problemų kyla tik religinėms mažumoms. Šiuolaikiniame Vakarų pasaulyje regime paradoksalią tendenciją – didžiausių problemų kyla krikščionims, nes pradedamas ginčyti esminis dalykas, kad pati Vakarų civilizacija išaugo iš krikščioniškų šaknų ir religinio pakantumo bei žmogaus teisių sampratos, taip pat istoriškai subrendo krikščioniškoje dirvoje.

Tiesa, ir Lietuvoje neretai painiojamos dvi skirtingos valstybės sampratos: pasaulietinė ir sekuliaristinė (iš esmės ateistinė). Pabandysiu šį skirtumą paaiškinti plačiau.

Tai, kad visuomenėje religijos ir politikos sferos turi būti atskirtos, yra viena iš svarbiausių šiandienos politinių aksiomų. Tik pasaulietiška valstybė, kuri neprivilegijuoja kurios nors religinės bendrijos esą gali būti lygiai teisinga visiems piliečiams. Pasaulietinėje valstybėje laikomasi nuostatos, jog vienintelis vertas dėmesio teisės akto pateisinimas yra tai, kad jis padeda siekti bendrojo visos politinės bendruomenės gėrio. Argumentas, jog tam tikra praktika yra labai vertinama kurioje nors religinėje tradicijoje, negali būti pakankama priežastis reikalauti, kad ši praktika būtų pakylėta į įstatymo lygmenį.

Pasaulietinėje valstybėje laikomasi nuostatos, jog vienintelis vertas dėmesio teisės akto pateisinimas yra tai, kad jis padeda siekti bendrojo visos politinės bendruomenės gėrio. Argumentas, jog tam tikra praktika yra labai vertinama kurioje nors religinėje tradicijoje, negali būti pakankama priežastis reikalauti, kad ši praktika būtų pakylėta į įstatymo lygmenį.

Padeda į įstatymo lygmenį. Pasaulietinės valstybės įstatymų leidėjus turėtų dominti tik kurio nors teisės akto projekto turinys, o ne jo kilmė. Kitaip sakant, dera vengti gana paplitusios klaidos, kuri vadinama *reductio ad Hitlerum*. Tai, kad tam tikros pažiūros ar dalykai patiko ir Hitleriui, visiškai nereiškia, kad jie turėtų būti atmetami kaip neišvengiamai susiję su totalitarizmu. Nė vienas teisės akto projektas negali būti atmetas tik todėl, kad jo nuostatos sutampa su krikščionių, musulmonų ar budistų vertybėmis.

Jei būtų reikalaujama, kad politinė valdžia privalo uždrausti parduotuvėms ir visoms įstaigoms dirbti sekmadienį, nes ši diena krikščionims yra šventadienis, tokia argumentacija būtų nepriimtina pasaulietinėje valstybėje. Tačiau piliečiai gali siekti tokio draudimo motyvuodami, jog kiekvienas žmogus turi teisę į poilsį, ir valstybė privalo padėti ginti šią darbuotojų teisę, net jei darbdaviams ji labai nepatinka. Kita vertus, galima argumentuoti ir tuo, kad toks draudimas leistų darbuotojams geriau pasinaudoti savo religijos laisve, nes jie turėtų geresnių galimybių įgyvendinti vieną iš religinės bendrijos, kuriai priklauso, priesakų – „švęsk sekmadienį“.

Pasaulietinė valstybė į darbuotojų ir darbdavių santykius gali kištis tik tuo atveju, jei manoma, kad yra pažeistos kieno nors teisės arba toks kišimasis suvokiamas kaip rūpestis bendruoju gėriu. Religinių klausimų pasaulietinė valstybė nesprensdžia. Taip pat svarbu pabrėžti, kad pasaulietinėje valstybėje kiekvienas pilietis turi tokias pat pilietines teises, nepriklausomai nuo jo religinių įsitikinimų. Pilietis neturėtų būti privilegijuojamas už tai, kad, pavyzdžiui, yra katalikas, tačiau taip pat jis negali būti dėl savo religinės tapatybės ignoruojamas.

Pasaulietinė valstybė yra neutrali savo narių religiniams įsitikinimams, bet ne *negatyvi*.

Laisvės TV laida Pagonių kiemas.

Jei valstybė pradeda diskriminuoti tikinčius piliečius, tai jau ne pasaulietiško, bet sekuliarizmo apraiška.

Sekuliarizmas – tai religijai priešinga ideologija, pastanga perimti ne tik institucijų, bet ir piliečių socialinių praktikų (neretai ir mąstymo) kontrolę. Mums geriausiai pažįstamas sekuliarizmo pavidalas – sovietinis ateizmas.

Sekuliarizmo bruožai:

1. Pašalinti bet kokią religijos įtaką iš institucinės valstybės sąrangos.
2. „Disciplinuoti“ religiją, nustatant jai aiškias „žaidimo taisykles“, kurių laikymąsi prižiūri valstybė.
3. Ugdyti sekuliarų (tolerantišką, respublikonišką, sovietinį ar dar kokią nors) žmogų, kuris atsikratytų visų prietarų, prieraišumo religijai ir būtų visiškai lojalus valstybei.

Sovietinis eksperimentas žlugo, kaip ir radikalūs Apšvietoje gimę projektai, kurie siekė paversti mokslą religijos pakaitalu. Tačiau sekuliarizmas išliko gyvybingas. Jį palaiko vis dar populiarus įsitikinimas, kad religija yra ne egzistencinis asmens tapatybės branduolys, bet neesminė sritis, kurią galima perkonstruoti taip, kaip valstybės institucijoms patogiau.

Lietuva yra posovietinė valstybė, todėl nieko keisto, jog čia valstybės pasaulietškumo principas neretai interpretuojamas sekuliaristiškai, sąmoningai ar nesąmoningai pritaikant gyvenimo ateizmo sąlygomis patirtį. Kitas kraštutinis – religijos politizavimo tendencija. Katalikų Bažnyčia buvo lyderė vaduojantis iš sovietinės imperijos gniaužtų. Šio vaidmens pripažinimas neretai perauga į labiau konfesinei valstybei būdingas dvasininkų ir politikų bendravimo formas.

Lietuvos Respublikos Konstitucija pabrėžia, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Na, o kaip Lietuvos teisinėje sistemoje suvokiamas valstybės pasaulietškumas, aiškiausiai išskleista dar 2013 m. birželį priimtame Konstitucinio Teismo nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

Nutarime akcentuojama, kad valstybė privalo būti neutrali piliečių įsitikinimų atžvilgiu ir neturi teisės nustatyti kokią nors privalomą pažiūrų sistemą. Laisvė turėti įsitikinimus negali būti niekaip ribojama, o laisvė juos reikšti gali būti ribojama tik įstatymų nustatytais išskirtiniais atvejais. Nė viena religinė bendrija negali kištis į valstybės bei jos institucijų ir pareigūnų veiklą, neformuoja valstybinės politikos, o valstybė nesikiša į religinių bendrijų vidaus reikalus, leidžia joms tvarkytis pagal savo vidaus taisykles.

Pasak Konstitucinio Teismo, religijos ir valstybės santykį Lietuvoje geriausiai nusakoma *atskirumo principas*. Jis nustato tiek valstybės institucijų, tiek religinių bendrijų veiklos ir kompetencijų ribas, tačiau neužkerta kelio valstybės bendradarbiavimui su religija, siekiant bendrojo gėrio.

Pavyzdžiui, pasaulietškumo principas nėra pažeidžiamas, jei valstybės institucijos, bendraudamos su religinėmis bendrijomis, rūpinasi nuteistųjų, ligonių, į sudėtingą socialinę situaciją patekusių žmonių dvasine gerove. Taip pat atskirumo principui neprieštarauja kariuomenės ar policijos kapeliono pareigybė. Bent jau tol, kol kapelionai rūpinasi tik karių ar pareigūnų dvasiniais reikalais ir nebando daryti įtakos pačių institucijų politikai bei sprendimams.

Pasaulietškumo principas nėra pažeidžiamas, kai valstybė ir kuri nors religinė bendrija sutaria bendradarbiauti. Pavyzdžiui, Lietuvos iš Šventojo Sosto (Katalikų Bažnyčios) bendradarbiavimo pobūdis išskleistas trijose tarpvalstybinėse sutartyse. Pastarosios apibrėžia bendradarbiavimo sritis ir kartu išlaiko valstybės ir religijos atskirumo principą: valstybė nėra verčiama vykdyti religinėms institucijoms

deramų funkcijų, o religinės institucijos tvarkosi savarankiškai, valstybei nesikišant į jų veiklą.

Katalikų Bažnyčia ar bet kuri kita religinė bendrija turi teisę skelbti viešus pareiškimus visomis temomis, taip pat ir valstybės politikos klausimais. Nei vienam piliečiui ar organizacijai negali būti draudžiama teikti pasiūlymų valstybės institucijoms. Kitas dalykas – nė vienas politikas ar valstybės pareigūnas neprivalo paklusti religinių bendrijų rekomendacijoms. Tai, kad šių metų Prezidento rinkimų kampanijos metu buvo dvasininkų, kurie aktyviai dalyvavo politinėje agitacijoje, yra vidinis Bažnyčios reikalas. Pasaulietinės valstybės požiūriu, jie turėjo tam teisę. Kitas dalykas, kad toje agitacijoje būta ir neteisybės sakymo – čia pat dera pabrėžti, kad melas yra melas, net jei jį išsako dvasininkas, ir absurdiška paskui bandyti išsakytų melagingų teiginių kritiką pavaizduoti kaip puolimą prieš Bažnyčią.

Pasaulietiško principo nepažeidžia kvietimas religinių bendrijų atstovams išreikšti nuomonę rengiant įstatymų pataisas, ar suteikiama galimybė išsakyti savo poziciją šventiniame posėdyje. Taip pat religinių bendruomenių atstovai gali būti valstybės formuojamų komisijų, darbo grupių nariai. Tačiau visais atvejais jie gali būti kviečiami tik kaip kompetentingi ekspertai ar visuomenės autoritetai, bet ne kaip tam tikros religinės doktrinos propaguotojai.

Krikščioniškos bendrijos gali išsakyti poziciją, jog būtina negimusio kūdikio įstatyminė apsauga, gali raginti žmones palaikyti tokią poziciją, tačiau Seimas ar Vyriausybė savo sprendimus turi grįsti pasaulietiškais (bet ne sekuliaristiniais) argumentais. Tikintieji, kaip ir bet kurie kiti piliečiai, turi būti išklausyti, bet valstybės institucijos neprivalo priimti jų pozicijos, jei už jų veiklą atsakingi pareigūnai nemano, kad tai atitinka bendrojo gėrio principą.

Religijos politizacija tikrai nepadaro religijos galingesne, veikiau ją sukarikatūrina.

Valstybės pareigūnai ir politikai gali dalyvauti religinių bendrijų veikloje ir jų apeigose, tačiau tai yra jų apsisprendimo reikalas, o ne prievolė.

Lygiai taip pat, joks politikas ar pa-

reigūnas negali reikalauti iš religinės bendrijos išskirtinių sąlygų, apeliuodamas į savo politinį statusą.

Bažnyčia nėra dar viena valstybės institucija, atsakinga, pavyzdžiui, už dorovinių piliečių ugdymą, valstybės švenčių ritualų organizavimą ar kulto paslaugas. Deja, neretai regime, jog dvasininkai pradeda elgtis tarsi valstybės tarnautojai, svarbi riba tarp religinės ir politinės sferų nusitrina. Religijos politizacija tikrai nepadaro religijos galingesne, veikiau ją sukarikatūrina.

Politikai savo ruožtu turi teisę, kaip ir visi piliečiai, lankytis bet kurios religinės bendrijos apeigos, viešai išpažinti savo religinę priklausomybę, tačiau tai neatleidžia

jų nuo prievolės būti vienodai teisingi ir atstovauti visiems piliečiams, nepriklausomai nuo jų religinių įsitikinimų. Politikas, pabrėžtinai privilegijuojantis kurią nors religinę bendruomenę, kelia grėsmę religijos laisvės principui. Valstybės ir religijos sferų atskirumas nėra religijos jėgos sumažinimas, bet, priešingai, palankiausia jos sklaidos terpė. Tad ir tikintieji turėtų šį atskirumą visokeriopai ginti, o ne priimti jį kaip religijos nusilpimo ženklą.

➤ ko mus moko šeimos tragedija Kretingoje? ➤

Lietuvoje „tragedija“ įprasta vadinti tuos atvejus, kurie pareikalauja žmonių gyvybių. Tačiau, mano galva, tai, ką iškentė du kretingiškieji *pypliai*, kurie buvo atskirti nuo tėvų septynis mėnesius, yra ne kas kita, kaip tragedija. Tai, kad visa tai buvo daroma esą jų pačių labui, tik beria druskos ant žaizdos.

Primenu faktus: darželio auklėtoja nusigando, pamačiusi kraujosrūvas ant vieno iš auklėtinių kūno. Jos reakcija buvo suprantama, ji apie tai informavo pareigūnus. Tačiau čia ir baigiasi normalūs dalykai. Šešių metų berniukas, kaip ir kitas, dviejų metų broliukas – beje, be jokių tikro ar menamo smurto žymių, – buvo atskirti nuo tėvų, kol bus išsiaiškinta, kas ir kaip.

Nepadėjo mamos įrodinėjimas, kad šešiametis turi sutrikimų, kurie, deja, pasireiškia ir savęs žalojimu. Todėl labai svarbu atpažinti šio vaiko specialiuosius poreikius ir teikti jam didesnę dėmesį bei globą.

Tačiau kas iš to, ką sako tėvai. Pasirodo, galioja kaltumo prezumpcija, kurią gali panaikinti tik psichiatrinė ekspertizė. Kodėl prieš ją atliekant dera vaikus atplėšti nuo tėvų? Nesuprantu. Na, gerai, jei ta ekspertizė būtų atlikta per kelias dienas ir galima būtų gauti atsakymą, ar turime pagrindo manyti, kad tėvai kelia grėsmę savo vaikams – tai būtų šokas, bet dar ne tragedija.

Tačiau tokio pobūdžio ekspertizės Lietuvoje tenka laukti septynis mėnesius (gali nepaprastai pasisukti ją atlikti per pusę metų, o gali sektis prasčiau, ir laukti teks devynis mėnesius). Kodėl tiek ilgai? Nes katastrofiškai trūksta specialistų, galinčių ją atlikti, o ekspertizių poreikis tik didėja.

Kretingoje galiausiai vaikai buvo grąžinti tėvams, pripažinus, kad nėra pagrindo teigti, jog jie buvo prastai prižiūrimi. Valio. Gražinimas įvyko... po septynių mėnesių. Tėvams tai buvo pragaras žemėje. O ką jautė vaikai? Kaip visa tai atsilieps jų tolesniam gyvenimui?

Tikiu, kad Klaipėdos teismas objektyviai išnagrinės tėvų ieškinį ir nuspręs – priteisti ar ne jiems kompensaciją.

Man, kaip Seimo nariui, svarbiau, ką dera padaryti, jog tokios tragedijos nepasikartotų? Ir čia susiduriame su DIDŽIULE problema. Žmogaus teisių komitete kėlėme ir keliame klausimą apie tai, ką privalome operatyviai padaryti, jog nepilnametio ekspertizės laukimo laikas sumažėtų bent dešimt kartų. Tą klausimą kėlė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Edita Žiobienė. Visi pasiteisinimai, kuriuos esu išgirdęs iš ministro Lino Kukuraičio ar ministro Aurelijaus Verygos komandų, manęs asmeniškai neįtikina.

Praėjo daugiau nei metai, kaip iškėlėme reikalavimą spręsti problemą ir prieš keletą mėnesių teko konstatuoti, kad apie ją vis dar mąstoma (kartais), o iki darymo dar teks ilgai laukti. (Kaip norėčiau klysti – gal kas turit įrodymų, kad šioje vietoje klystu?)

Reikia lėšų? Valingų sprendimų? Ministrų balso negirdi kolegos. Esu jau porą kartų sakęs ministrui Linui Kukuraičiui – jei nori būti tikras krikščionis lyderis, privalai priimti atsakomybę ir sakyti: arba problema turi būti išspręsta, arba atsisakau taikstytis su sistema, kuri teikia skausmą žmonėms. Regis, turime skirtingą lyderystės supratimą.

Dar vienas svarbus dalykas. Ši istorija nutiko nepraėjus galiojti naujai Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo redakcijai. Kodėl svarbu šį faktą pabrėžti? Nes, mano įsitikinimu, netiesą sako tie, kurie teigia, kad tik šis įstatymas viską sugadino. Problema ta, kad tikrai visko neištaisė, o kai kuriose vietose tik sukomplicavo situaciją. Be to pridalino labai daug pažadų, kurių nėra galimybės įgyvendinti. Dar viena problema – tai, kas turėjo skleisti kaip sutelkiantis dialogas, virto susipriešinimu.

Grįžtame prie pamokų:

a) Labai svarbu tiksliai surašyti kiekvieną teisės akto žodį. Gerai, kad taip emocionaliai specialistai diskutavo, kaip tobulinti Vaiko teisių pasaulio pagrindų įstatymą. Dėl kai kurių sąvokų buvo vos ne iki dvikovų prieita. Tačiau nepamirškime, kad net ir tobuliausiai surašytas įstatymas dar turi būti deramai vykdomas. Tad ir toliau nuogaustauju, jog vaiko teisių apsaugos sistemos ydos yra susijusios pirmiausia ne su teisinėmis formuluotėmis, bet su jų įgyvendinimu ir tuo, kad pradėjome kurti įvairiapusę sistemą, kuriai neskirtas reikiamas finansavimas, ir tai, kai dalijami tušti pažadai, yra blogiau, nei pareiškimai šeimoms: „Tvarkykite kaip išmanote“.

Buvo žadėta, kad dabartinė sistema pirmiausia padės, o ne kontroliuos šeimą. Tačiau kai nėra pakankamai specialistų, lėšų pagalbai, visa energija skiriama

kontrolei, kuri, deja, kartais perteklinė. Didžiausias absurdas, kurį būtina nedelsiant keisti, jog nustačius, kad tėvai prastai rūpinasi vaikais, skiriamos piniginės baudos. Kitaip sakant, iš šeimų, kuriose vaikams neskiriamas pakankama dėmesys, atimamos lėšos ir... tikrai manote, kad vaikams tada bus geriau?

b) Mes neturime šeimų savipagalbos, solidarumo tinklo. Įpratome, kai iškyla bet koks poreikis, reikalauti sprendimo ar paramos iš politikų. Tačiau nepamirškime elementarios tiesos: kiekviena parama ateina kartu su įpareigojimais ir lūkesčiais. Tikrai yra problemų, kurias puikiai išsprendžia (ir galėtų dar daugiau jų spręsti) pačios šeimos, nešiodamos viena kitos naštas.

c) Būtina stiprinti stebėseną, analizuoti kiekvieną atvejį, kai tenka įsikišti Vaikų teisių ir globos tarnybai. Jei nepasieksime, kad šeimos ir specialistai bendradarbiautų tarpusavyje, pralaimėsime visi. Galiu suprasti stiprias šeimas, kurios pasipiktino, kad kažkuri valstybės institucija pradės mokyti jas, kaip auklėti vaikus, teiks direktyvas.

Tačiau, deja, yra ir kita medalio pusė, kurios negalima ignoruoti. Smurtas artimoje aplinkoje egzistuoja, kaip ir netinkama vaikų priežiūra. Kartais tėvams trūksta įgūdžių, bet dažniau jie pernelyg persismelkę neapykantos viskam ir išlieja tai ant silpnųjų, taip pat yra daug atvejų, kai didžiausia problema yra alkoholis ar narkotikai. Kitaip sakant, be kontrolės, ar paisoma vaiko teisių, dabartinėje situacijoje neišsiversime. Todėl mums reikalingas ne šeimų ir Vaiko teisių apsaugos ir globos tarnybos tarpusavio karas, bet išmintingas bendradarbiavimas. Labai svarbu, kad ir politikai būtų ne kiršintojai, bet tie, kurie moka atrasti visus tenkinantį kompromisą.

Buvo žadėta, kad dabartinė sistema pirmiausia padės, o ne kontroliuos šeimą. Tačiau kai nėra pakankamai specialistų, lėšų pagalbai, visa energija skiriama kontrolei, kuri, deja, kartais perteklinė.

➤ psichiatrija ir politika ➤

Anne Applebaum knygoje „Gulago istorijoje“ aprašo sovietinės santvarkos pastangas politinius oponentus parodyti kaip pamišėlius ir izoliuoti juos psichiatrinėse įstaigose. Disidentų elgesiui paaiškinti netgi buvo sugalvota speciali diagnozė – „lėtai besivystanti šizofrenija“. Tai esą tokia šizofrenijos forma, kuri išoriškai nepaveikia žmogaus intelekto ar kasdienės elgsenos, tačiau ji gali paaiškinti beveik visas socialiomis ir patologiškomis vadinamas elgesio apraiškas. Buvo tvirtinama, kad tokia liga „sergantis“ pacientas pradeda kovoti už teisingumą, perdėtai rūpintis savo teisėmis, tampa įtarus valdžios atžvilgiu.

Tai buvo veiksmingas įrankis totalitarinei sistemai, kuri jai įteikė represinę psichiatriją, nes kiekvienas kritikas galėjo būti pavadintas pamišėliu. Na, o ligonius reikia gydyti, ar ne? „Gydymas“ – tai „normalumo“ sugrąžinimas represinėmis priemonėmis. Labai dažnai, po „gydymo“, sistemos kritikas išgyvendavo sudėtingą potrauminių procesų ar destruktivų be reikalo jam skirtų stiprių vaistų šalutinį poveikį.

Nuo to laiko mūsų valstybė, taip pat ir psichiatrija, labai pasikeitė. Žengėme svarbius žingsnius psichinių sutrikimų deinstitutionalizacijos, nemedikamentinio gydymo kryptimis. Šiandien būtų neteisinga kalbėti, kad psichiatrija tarnauja politikai.

Nepaisant to, tenka pripažinti, kad turime iš totalitarinės visuomenės paveldėtų recidyvų, kuriuos iš įpratimo traktuojame kaip esą svarbius visuomenės saugiklius. Tačiau jie realiai itin mažai prisideda prie bendrojo gėrio ir neleidžia psichiatrijai išsilaivinti nuo „inkvizitoriaus“ vaidmens. Dėl to vargsta tiek psichiatrai, tiek kenčia „testuojami“ žmonės.

Vienas iš sudėtingiausių iššūkių, pereinant nuo totalitarinės sistemos prie demokratinės, yra politikų drąsa atsikratyti noro kontroliuoti tikrovę. Iššūkį sustiprina ir tai, kad pototalitarinė visuomenė neišvengiamai išgyvena pasitikėjimo krizę. Plačiai aptarinėjamos sociologinės apklausos, kurios atskleidžia, kad absoliuti dauguma žmonių nepasitiki politinėmis institucijomis, jau kitą dieną po rinkimų nustoja pasitikėti ir savo išrinktais parlamentarais. Tačiau ne mažiau nerimo turėtų kelti ir tai, kad politikai taip pat nepasitiki visuomenės savivalda, t. y. tuo, kad atskiri žmonės, įvairaus tipo bendruomenės sugeba tvarkytis be direktyvų „iš viršaus“. Tai veda ne tik prie vis didėjančios centralizacijos, kontroliuojančio aparato išsikerojimo, bet ir prie „kaltumo prezumpcijos“ politikos.

Nepasitikėjimas ir kontrolės siekis skatina centralizaciją, nes esą tik politinis elitas žino, ką ir kaip reikia tvarkyti, o kuo toliau nuo „centro“, tuo mažėja kompetencija ir atsakomybė. Kita vertus, atsakomybei ir kompetencijai ugdyti labai svarbu yra laisvė veikti ir pasitikėjimo kreditas. Dar Antikos mąstytojai tvirtino, kad nėra kito kelio išugdyti dorybes, kaip jas praktikuoti. Jei mes į didžiąją visuomenės dalį žiūrime kaip į mūsų direktyvų vykdytojus, tai, neabejotinai, jų pasyvumas, inertiškumas didėja, o kūrybiškumas ir iniciatyvumas – menksta.

Vienas iš kontrolės paradoksų ir yra tas, kad ji turi tendenciją vis didėti, kol galiausiai visuomenė atsiduria kontrolės gniaužtuose ir prasideda gilios stagnacijos laikotarpis. Kontrolės siekis puikiai dera su šiuolaikinei vartotojiškai visuomenei būdingu socialinės inžinerijos priesaku „pasidaryk pats tikrovę“.

Būnant Seimo nariu labiausiai glumina, kai išgirstu klausimą – kokią Lietuvos viziją galite mums pasiūlyti? Nenuostabu, kad turiu daug kolegų, kurie, sprendžiant iš jų pareiškimų, yra įsitikinę, kad tikrovę įvyksta tik pagal jų komandas ir, jei kurios

nors komandos nebus, ateis neišvengiama katastrofa. Jie įsitikinę, kad saulė pateka tik todėl, kad yra paskelbta tokia deklaracija, o vaikai gimdomi rezoliucijomis. Kalbant apie socialinės inžinerijos ideologijai būdingą žodyną, noriu atkreipti dėmesį tik į kelias sąvokas: „žmogiškieji resursai“, „rinkos poreikiai“.

Laisvė visuomet yra rizika, nuotykis. Po skaudžių teroro aktų šiuolaikiniame pasaulyje, pagreitį įgavo tendencija aukoti vis didesnę dalį laisvės, tikintis vis daugiau saugumo. Net ir formaliai demokratinėse šių laikų visuomenėse valdžia kur kas labiau nei bet kada anksčiau renka informaciją apie visus piliečius. Tai daroma siekiant užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams. Tiesa, sunku pasakyti, sunku net įvertinti, kiek tokia prevencinė veikla sėkminga, nes teroro aktai vis vien vykdomi.

Paplitusi stipri nuostata, kad viena iš nusikalstamo veiksmo prevencijos priemonių – „kenkėjo identifikavimas“ jam dar neįgyvendinus savo kėslių. Štai čia mums neabejotinai gali padėti psichiatrai, ar ne?

Šiandien populiari reikalauti, kad psichiatrai padėtų sudaryti „pavojingų asmenų sąrašą“, jame būtų potencialūs nusikaltėliai, kurių dera vengti ir saugotis. Tačiau pagal kokius kriterijus toks sąrašas gali būti sudarytas ir ką jis iš tiesų reikštų?

Pradėkime nuo stereotipus griauančios statistikos. Skirtingai nei yra įsitikinusi didžioji dalis Lietuvos visuomenės, asmenys, kuriems buvo diagnozuotas koks nors psichinis sutrikimas, padaro kur kas mažiau nusikalstamų veikų nei formaliai „sveiki“ visuomenės nariai. Kodėl? Nes tie, kurie gydos, turi mažesnę polinkį į agresiją, nevaldomą pyktį, nei tie, kuriems galbūt vertėtų kreiptis į specialistą, bet jie to nepripažįsta.

Skirtingai nei yra įsitikinusi didžioji dalis Lietuvos visuomenės, asmenys, kuriems buvo diagnozuotas koks nors psichinis sutrikimas, padaro kur kas mažiau nusikalstamų veikų nei formaliai „sveiki“ visuomenės nariai.

Kodėl Lietuvoje žmonės nenoriai kreipiasi į psichiatrus, psichoterapeutus, psichologus? Pirmiausia dėl to, kad daugelio žmonių sąmonėje įsirežęs įsitikinimas, kad kreipimasis į specialistą yra „pralaimėjimas“, pripažinimas, jog esi „psichas“. Baiminamasi, kad apie tai sužinos draugai, bendradarbiai, kuriems tai gali tapti pretekstu šaipytis. Labai trūksta supratimo, kokią pagalbą teikia psichiatrai, psichoterapeutai, psichologai, kad jie „neįsivers“ į paciento psichiką, negalės juo manipuliuoti. Pagaliau, baiminamasi įrašo ligos istorijoje apie psichikos sutrikimą. Nes toks įrašas gali apriboti galimybes ir pasirinkimus ateityje.

Kai dominuoja baimė kreiptis į specialistus, neretai patenkama į šarlatanų spąstus arba psichinis sutrikimas apleidžiamas ir vis sunkėja.

Įsivaizduokime medžioklės būrelio narį, kuris po kurio laiko pats pradeda pripažinti, jog tapo priklausomas nuo alkoholio. Jis tai bando atkakliai slėpti, nes baiminasi, jei jo ligos istorijoje atsiras įrašas apie jo problemą, jis gali netekti vietos šiame būrelyje ir apskritai jam gali būti uždrausta turėti medžioklinį šautuvą. Negydoma liga sunkėja ir didėja pavojus, kad šis medžiotojas ką nors sužeis medžioklės metu.

Kodėl tiems asmenims, kurie turėjo problemų su alkoholiu ar narkotikais, nenuodoma išduoti leidimo turėti ginklą, vairuoti automobilį, dirbti teisėjais, studijuoti Karo akademijoje, būti statutiniu pareigūnu? Todėl, kad vadovaujamosi nuostata, jog būtini saugikliai, kurie apsaugotų visuomenę nuo destruktivių bepročiai žmogaus veiksmų, ypač nuo to žmogaus, kuriam patikėtas koks nors svarbus įrankis ar suteiktos teisės priimti kitų žmonių gyvenimus veikiančius sprendimus.

Tačiau esminė problema yra tai, kad psichiatro pažyma, kurios reikalaujama kaip būtinos sąlygos, įvairiais atvejais iš tiesų negali garantuoti didesnio saugumo. Trumpas psichiatro ir asmens, kuriam reikia pažymos, pokalbis tikrai nesuteikia galimybių, kad ir koks patyręs būtų psichiatras, tvirtai atsakyti, ar ateityje žmogus nepridarys problemų aplinkiniams.

Prastas saugiklis būtų ir psichinių sutrikimų turinčių asmenų registras, nes bet kuris sutrikimas turi savo dinamiką. Tai, kad žmogus kažkada kentė nuo depresijos, turėjo panikos sutrikimą ar buvo gydomas nuo kokio nors psichotinio sutrikimo, nieko nepasako, kokia to žmogaus būklė yra dabar. Dar daugiau, dažnu atveju žmonės, sveikstantys nuo kurios nors priklausomybės ir jau seniai radikalai pakeitę gyvenimo būdą, yra kur kas patikimesni ir atsakingesni už tuos, kuriems jokia priklausomybė nebuvo nustatyta.

Dar viena svarbi tema – normalumo ir patogumo santykis. Galima net paradoksaliai klausti – „Kiek normalu yra reikalauti patogumo ir ar įmanoma jį užtikrinti?“ Dėmoniškas imigranto vaizdinys ir mėgavimasis kiekvienu imigranto padarytu nusizengimu paprastai būdingas tiems žmonėms, kurie mano esą labai normalūs. Dar viena „normalumo“ kategorija – žmonės, kurie savo gyvenimo būdą gina mediciniais terminais kaip sveiką, modernų, moksliniais tyrimais įrodytą. Pavyzdžiui, ponas Veryga buvo nusprendęs atpratinti jaunąją kartą valgyti sviestą. Arba pažvelkime į klausimyną politikui, kuris siekia teisės dirbti su slapta informacija: visa klausimų grupė yra apie vartotus antidepresantus, vizitus pas psichoterapeutą, lankymąsi narkologiniame skyriuje.

Sutrikimas suvokiamas kaip nenusiplaunama reputacijos dėmė, kaip politinio nepasitikėjimo pagrindas.

Džiaugiuosi, kad yra psichiatrų, kurie teigia, jog turime pereiti nuo represinės prie įgalinančios psichiatrijos, išlaisvinti psichiatrus nuo „inkvizitoriaus“ vaidmens, keisti psichikos sveikatos sampratą visuomenėje. Tačiau kai pereiname nuo deklaracijų prie tikrovės, labai daug žmonių pradeda piktintis, kad pasiduodame „psichų diktatui“. Negi kiekvienam norinčiam turi būti leidžiama įsigyti ginklą? O teisėju gali tapti žmogus, kuris nėra adekvatus ir savarankiškas, nes jo supratimą iškreipia koks nors psichinis sutrikimas?

Kiekviena visuomenė sukuria savą socialinių saugiklių sistemą. Svarbiausia, kad ji būtų veiksminga, o ne iliuzinė ir, kita vertus, būtų išlaikyta pagarba žmogaus teisėms bei orumui. Yra valstybių, kuriose laidavimą, kad žmogui gali būti suteikta teisė turėti medžioklinį šautuvą ar jam iš tiesų

Kiekviena visuomenė sukuria savą socialinių saugiklių sistemą. Svarbiausia, kad ji būtų veiksminga, o ne iliuzinė ir, kita vertus, būtų išlaikyta pagarba žmogaus teisėms bei orumui.

būtiną ginklą savigynai, pateikia kaimynai ar seniūnas, t. y. žmonės, kur kas geriau nei psichiatras pažįstantys tą, kuris siekia turėti ginklą. Na, o tam, kad kas nors taptų teisėju, tenka pereiti labai daug įvairių filtrų. Akivaizdu, kad dėmesio sutelkti negalintis ar rišliai samprotauti nesugebantis žmogus neturėtų būti skiriamas teisėju, ir čia visai nereikia jokios formalios psichiatro pažymos.

Šiandien mokykla, egzaminai sukelia mokiniams labai daug streso ir absurdiška, kad mokinių tėvai bijo kartu su vaiku kreiptis į specialistus, nes tai gali apriboti šio mokinio karjeros galimybes. Nors, tiesą pasakius, psichinės sveikatos specialisto įrašas ligos istorijoje turėtų būti vertinamas ne kaip pavojaus signalas, bet kaip įrodymas, kad jaunas žmogus rūpinasi savo sveikata ir emociškai branda.

Jei norime, kad mūsų visuomenėje būtų mažiau agresijos, pykčio proveržių, emocinio nestabilumo, kliaukimės ne kokia nors „inkvizicija“, bet emocinio raštingumo pamokomis jau mokyklos suole. Taip pat rūpinkimės kuo labiau integruoti psichinę negalią ar specialiuosius poreikius turinčius žmones į visuomenę, ugdydami empatiją ir solidarumą.

Atsisakyti totalitarinės visuomenės reliktų nėra paprasta, nes jie politikams gali atrodyti patogūs, neretai ir patiems psichiatriams jie leidžia pasijusti itin galingiems. Tačiau išlaisvinti psichiatriją ir leisti jai drąsiau žengti žmonių įgalinimo keliu – labai svarbu. Nes, kaip jau pabrėžiau, politinis užsakymas psichiatrijai garantuoti visuomenės saugumą nuo destruktivumo proveržių

– neįvykdomas. Jis tik kenkia psichiatrijos įvaizdžiui, atgraso potencialius pacientus ir „suvalgo“ daug psichiatrų laiko.

Saugesnė visuomenė kuriama ne „įsukant saugiklius“, bet įgalinant žmones, padedant jiems įveikti problemas, su kuriomis tenka grumtis, ugdant empatiją, solidarumą ir rūpinantis visos visuomenės emociniu raštingumu. Taip pat svarbu išsiklausti į psichologijos aksiomą, kad agresija kyla iš bejėgiškumo jausmo ir menkos savivertės. Represijos, grasinimai, draudimai situaciją paprastai tik pablogina.

➤ kam priklauso žmogaus pavardė? ➤

Imane, kaip į Seimo narį, kreipėsi žmogus, kuris jau ne pirmus metus bando pasikeisti pavardę, tačiau jam tai nepavyksta. Na, kas būtų, jei kiekvienas panoręs pradėtų pavardę kaitalioti, ar ne? Tačiau neskubėkime su išvadomis. Šio vyro pavardė yra „Gervė“, ji yra moteriškos giminės, o Teisingumo ministerijos dokumente apie tai, kaip galima pasikeisti pavardę, yra nurodyta, kad viena iš priežasčių gali būti, jei pavardės gramatinė giminė neatitinka žmogaus lyties.

Pagrindas tarsi yra. Tačiau Valstybinė lietuvių kalbos komisija (VLKK) mano, kad pavardė graži, juk ne koks keiksmazodis. Todėl nemato pagrindo jos keisti. Klausimas – kam priklauso galutinis žodis? Ar šiuo atveju nepakanka žmogaus teiginio, kad jam pavardė kelia problemų ir jis norėtų ją kiek pakeisti? Kam pavardės keitimas gali pakenkti?

Galbūt gali kilti problemų, kai įsiskolinęs ar reputaciją išvaistęs žmogus keičia pavardę. Tačiau ir šiuo atveju turime gerai veikiančias duomenų bazines, ir niekas nuo atsakomybės tokiu būdu nepabėgs. VLKK pirmininkas A. Antanaitis, atėjęs į ŽTK posėdį, niekaip nesuprato, kodėl pilietis Gervė sumanė keisti pavardę. Kai visgi pavyko jam paaiškinti, kad čia ne mūsų reikalas, kad svarbiausia, jog pageidavimas atitinka esminį motyvą – pavardės gramatinė forma neatitinka realios lyties – A. Antanaitis nepasidavė.

Jis išdėstė doktriną, kad Lietuvos pavardžių lobynas jau susiformavęs ir negali būti keičiamas. Jau esą trys šimtai metų, kai mes galime rinktis tik iš jau egzistuojančių pavardžių, tačiau negalime „išradinėti“ naujų. Kadangi pavardė Gervė yra trumpas žodis, kurio nebegalima sutrumpinti, tai esą reikėtų susilaikyti nuo pavardės keitimo, nes bet kuris ilginimas, prijungiant kurią nors priesagą, keltų grėsmę tradicinei tvarkai.

Toliau prasidėjo dar keistesnė diskusija. Paklausiau A. Antanaičio: „O gal visgi bent Gervys?“ Jokių būdu, nes čia ir vėl esą išrandama pavardė. Pilietis, pasak kalbininkų, gali pasirinkti savo senelio, prosenelio pavardę, negi jam to negana. Nežinau kodėl, bet negana. Bandau susigaudyti – tai žmogus XXI a. Lietuvoje negali pasikeisti pavardės ne todėl, kad sukeltų kokių socialinių, teisinių problemų, bet dėl to, kad pavardžių kanonas susiformavo XVIII a. ir taškas?

Tai reiškia, kad Lietuvoje lengviau pasikeiti lytį nei pavardę. Nors nėra tai įteisinančio įstatymo, bet galima apeliuoti į žmogaus teises, vakarietišką praktiką. Bent jau nereikia kalbininkų aprobacijos.

Kas buvo pasiūlyta piliečiui, sumaniusiam keisti pavardę? Kreiptis į teismą. Tačiau labai tikėtina, kad teisėjai prašys VLKK ekspertizės. A. Antanaitis nuramino: ne tokia negailestinga ta VLKK, jei tik žmogus įrodys, kad jam jo pavardė kelia problemų, tikėtina, kad maloningi bus ir kalbininkai.

Tai reiškia, kad Lietuvoje lengviau pasikeiti lytį nei pavardę. Nors nėra tai įteisinančio įstatymo, bet galima apeliuoti į žmogaus teises, vakarietišką praktiką. Bent jau nereikia kalbininkų aprobacijos.

O nepakanka, kad pretekstas keisti pavardę yra reglamentuotas Teisingumo ministerijos? Ne, nes ponui Gervei nepasisekė – jo pavardė teoriškai galėtų būti tik trumpinama, o praktiškai tai paprasčiausiai neįmanoma. Kas toliau? Pilietis Gervė kreipėsi į teismą. Pastarasis vėl kreipėsi ekspertizės į VLKK ir pastaroji vėl pakartojo buvusius argumentus. Ratas dar kartą užsidarė. Ką tuomet padarė Lietuvos pilietis Gervė? Jis pasinaudojo bičiulio patarimu, nusipirko bilietą į Londoną, ten nuėjo pas teisininką, kuris per valandą įformino dokumentus dėl pavardės keitimo. Pagal Lietuvoje galiojančią tvarką, mes pripažįstame tas pavardes, kurios įrašytos ES piliečių pasuose. Skamba absurdiškai, bet tokiu būdu pilietis pagaliau pasikeitė pavardę, ji buvo patvirtinta ir Lietuvoje bei kol kas lietuvių kalbos nesugriovė.

Fantasmagoriška istorija su laiminga pabaiga? Taip. Tačiau geriausia yra tai, kad pavyko įtikinti Teisingumo ministeriją, jog dabartinė tvarka absurdiška ir jau yra parengtos pataisos, kurios pašalins tuos perteklinius barjerus, su kuriais teko susidurti piliečiui Gervei.

➤ skiepai ir politika ➤

2019 m. politinis pavasaris prasidėjo netikėta tema – tymai. Liga, kurią europiečiai jau buvo visam laikui sunaikinę, smogė atgal. Gal ir teisingas mano kolega Seime Darius Kepenis, kad tymai nėra baisiausia liga ir, tikėtina, išvengsime mirčių. Daug baisiau būtų raupai ar kokia juodligė. Kita vertus, tymų komplikacijos gana sudėtingos. Tuo labiau, jei sugrįžo tymai, kas gali garantuoti, kad ateityje nesulauksime ir dar baisesnių epidemijų?

Kraupios infekcijos nėra vien šiuolaikinio pasaulio ryškė. Istorija perspėja apie daugybę žmonių pražudžiusių ligų protrūkių. Pavojus didėjo kartu su žmonių mobilumu ir tarpusavio bendravimo intensyvėjimu. Užkratą atnešdavo kariai, prekybininkai, keliautojai, piligrimai. Kuo pasaulis tapo globalesnis, tuo didėjo epidemijų grėsmė.

Pasitelkę mokslą, medikai atrado priešnuodį – skiepus. Jei norime žmogų apsaugoti nuo sunkios ligos, reikia jį susargdinti lengviausiu pavidalu ir taip suformuoti imunitetą. Nuo pat skiepų atsiradimo, svarbiausias klausimas buvo – ar jie neturi šalutinių efektų? Baimintasi, kad, siekiant gero, nebūtų padaryta dar didesnė žala. Beje, pirmųjų skiepų išradėjai, norėdami parodyti, kad skiepai nekelia pavojaus, pirmiausia viešai skiepydavosi patys.

Nors, regis, pavyko atrasti epidemijų prevencijos būdą, tačiau teko labai daug dirbti, kol jis tapo veiksmingas. Pasak mokslininkų, skiepų veiksmingumas didėja priklausomai nuo to, kiek nuošimčių visuomenės narių skiepijasi. Po kruopščių skaičiavimų, Pasaulio sveikatos organizacija nustatė, kad, jei pavyktų pasiekti, jog skiepytųsi 95 procentai visuomenės, epidemijoms nebeliktų vietos. Idant toks skaičius būtų pasiektas ir vyktų nuosekli vakcinacija, rekomenduojama skiepus pradėti dar kūdikystėje, tad buvo sudarytas rekomendacinis skiepų sąrašas.

Dar visai neseniai apie skiepus kalbėjo išskirtinai vien gydytojai ir niekam nekiilo nė minties, kad skiepai gali tapti politinių diskusijų tema. Tačiau nepamirškime, kad visur, kur remiamasi mokslu ir naujomis technologijomis, atsiranda luditų. (Luditai – tai darbininkai, kurie Pramoninės revoliucijos pradžioje paskelbė, kad technika yra blogis, atimantis darbo vietas. Jie sąmoningai gadinavo įrenginius fabrikuose ir agitavo atmesti mokslą bei techniką.) Tiesa, dera pripažinti, kad ir didžiųjų farmacijos įmonių tarpusavio kova be taisyklių prisidėjo prie naujųjų „luditų“ sustiprėjimo, nes akivaizdu, kad farmacijos gigantams labiau rūpi pelnas nei žmonių sveikata. Tačiau ar šis faktas paneigia tai, jog skiepai – mokslo dovana su virusais kovojančiai žmonijai?

Kai Pasaulio sveikatos organizacija paskelbė, kad pavojingiausios infekcijos įveiktos, deja, tai buvo norimo pateikimas kaip esamo. Buvo pakankamai perspėjimų, kad stiprėja prieš skiepus nukreipta informacinė kampanija, kurios svarbiausias šaltinis – veganų, sveikuolių, netradicinės medicinos atstovų grupės. Nuostabia dirva prieš skiepus nukreiptoms idėjoms tapo socialiniai tinklai, kur plačiai paplito pseudomokslinė informacija ir iškraipyta statistika.

Kaip derėjo į tai reaguoti? Pirmoji vakariečio reakcija – kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti gyvenimo stilių ir tai, kaip elgtis su savo kūnu. Tiesa, iš karto pasigirdo ir kontrargumentas – jei žmogus nepasiskiepija ir suserga infekcija, kenčia ne tik jis pats, bet tampa pavojingu aplinkiniams, jo gydymas kainuoja.

Tada sugrįžo tymai ir pradėjo plisti jau seniai nematytais tempais. Natūraliai iškilo klausimas, ar valstybės institucijos turi kaip nors reaguoti? Pasirodė, jog veiksmingai reaguoti sunku ir todėl, kad skiepai yra tapę politiniu, o ne medicininio klausimu. Na ir kas, kad medikai vieningai sutaria, kad skiepytis būtina, tačiau atsirado nemažai politikų, kurie suabejojo, ar mes visada turime klausyti medikų? Šie politikai labai pikta sureagavo ir į raginimus įvesti prievartinę vakcinaciją, nes ji esą pažeistų žmogaus laisvo pasirinkimo teisę.

Esu šalininkas, kad valstybė kuo mažiau diktuoūt, kas kaip turi gyventi. Todėl ir man priverstinio skiepijimo idėja iš pradžių sukėlė abejonių. Tačiau verta susimąstyti apie kelias analogijas: rūkymą ir vairavimą. Mes draudžiame rūkyti kavinėse ne todėl, kad norime kištis į rūkančio žmogaus pasirinkimus, bet todėl, kad norime nuo cigarečių dūmų apsaugoti aplinkinius. Taip pat ir kelių eismo taisyklės yra privalomos visiems ne todėl, kad mes nevertiname laisvės, bet todėl, kad, gyvenant visuomenėje, reikalingos taisyklės, kurios derintų visų jos narių poreikius. O kodėl, kalbant apie skiepus, negalėtume sakyti to paties?

Visiškai sutinku su ministru Aureliju mi Veryga, kuris ragino skiepų klausimą palikti medikams. Palikime, tačiau tuomet ir ministerija privalo priimti sprendimus, kurie remtųsi medikų rekomendacijomis, o ne pseudomoksliniais išvedžiojimais apie tai, kad „nežinia, kas tuose skiepuose yra“. Perėmus tokių samprotavimų logiką, galima suabejoti viskuo – nežinia, kas yra prekybų centruose parduodamų dešrų viduje ar kaip buvo pagamintas maistas, kurį valgome valgykloje.

Gali skambėti paradoksaliai, tačiau tikrasis žmogaus teisių gynimas reikalauja ne palikti viską savieigai, o reikalauti, kad žmonės rūpintųsi savo sveikata ir netaptų užkrato šaltiniu kitiems.

Galima diskutuoti, ar skiepytis nuo pavojingiausių infekcijų privalo visi. Pirmas

žingsnis būtų nustatyti, kad tų profesijų, kurių atstovai kontaktuoja su kitais žmonėmis, skiepytis privalo. Tai tikrai joks pasirinkimo laisvės pažeidimas, bet elementari visuomenės higiena. Gali skambėti paradoksaliai, tačiau tikrasis žmogaus teisių gynimas ragina ne palikti viską savieigai, o reikalauti, kad žmonės rūpintųsi savo sveikata ir netaptų užkrato šaltiniu kitiems.

Tikiu, išvengsime bent jau raupų ir kitų kraupių epidemijų. Svarbi to sąlyga – visiems dirbti savo darbą: tiek medikams, tiek politikams. Na, o kartais tenka veikti kartu, kai visuomenei taisyklės bando diktuoti šarlatanai.

➤ gynybinė medicina ➤ ir pacientų teisės

ŽTK svarstėme naują Žalos atlyginimo pacientams projektą. Tai sritis, kuri aktuali kiekvienam, nes niekas nesame apsaugoti nuo ligos ar traumos, po kurių tenka atsidurti ligoninėje. Puiku, kad turime profesionalių gydytojų, tačiau jie irgi žmonės, kurie gali turėti silpnybių, kartais pritrūksta dėmesingumo, o ir pati medikų tarpusavio sąveikos sistema gali „nesuveikti“, tada atsiranda klaidų. Medikų klaidos paprastai turi itin skaudžių padarinių ir dažniausiai nebegali būti ištaisytos. Kita vertus, būna nemažai atvejų, kai gydytojams metami neteisingi kaltinimai, pamirštant, kad jie nėra visagaliai ir kartais, net padarius viską, kas įmanoma, to gali neužtekti.

Šiuo metu žmonės, kurie nėra patenkinti jiems ar jų artimiesiems suteikta gydymo paslauga ar jaučiasi nukentėję nuo gydytojų klaidų, gali kreiptis į specialią komisiją, kuri analizuoja visus paciento pateiktus įrodymus, taip pat galima kreiptis į teismą. Tačiau teisėjai paprastai vis vien kreipiasi į minėtą komisiją, nes, natūralu, neturi reikiamos kompetencijos įvertinti faktus. Nustačius, kad pacientui žala padaryta dėl gydytojo klaidos, civilinio draudimo kompanija išmoka kompensaciją nukentėjusiajam.

Tokia sistema galioja šiandien, tačiau ji turi nemažai trūkumų, todėl Sveikatos apsaugos ministerija parengė pataisas, kurios iš esmės keistų dabartinę tvarką. Bet iš pradžių pakalbėkime apie trūkumus, kuriuos bandoma spręsti.

Pirma, kreiptis dėl kompensacijos, surinkti visus reikalingus įrodymus, kurie dar turi būti vertinami ekspertų, ilgas ir varginantis procesas. Yra pacientų, kuriems pasisekė gauti kompensaciją, tačiau jų nedaug. Nemažai pacientų turi per daug problemų, jog ryžtųsi pradėti biurokratinės procedūras, kurios

užtrunka labai ilgai. Taip pat ir dėl to, kad komisijos nariai dirba visuomeniniais pagrindais, neturi galimybių samdyti operatyviau veikiančių, bet brangesnių, ekspertų ir t. t.

Antra, galimybė gauti paciento ar artimųjų ieškinį daro įtaką medikų elgesiui ir formuojasi reiškiny, kuris vadinamas gynybine medicina. Pacientams tenka pasirašyti daugybę parašų po dokumentais, kuriuose sunku susigaudyti. Gydytojai bijo, net ir kritinėse situacijose, imtis drąsių, inovatyvių sprendimų, nes, jei patirtų nesėkmę, tai galėtų būti traktuojama kaip klaida ir vesti prie sankcijų. Jos labai griežtos – galima ne tik netekti gydytojo licenzijos, bet ir gauti solidžią piniginę baudą. Gynybinė medicina veda prie to, kad pacientas gydomas konservatyviausiu būdu, apsidraudžiant skiriami pertekliniai tyrimai, kurių vienintelis tikslas – apsidrausti, jog pacientas nesiskųstų, kad gydytojas padarė ne viską.

Kai buvo pristatyta tokia sistemos pertvarka, rodėsi, kad, bent jau žvelgiant iš žmogaus teisių perspektyvos, nauja tvarka yra svarbus žingsnis į priekį. Tačiau, išigilinę pastebėsime nemažai klausimų. Didžiausia abejonė – Lietuvoje yra daug skambių deklaracijų, kurios taip ir lieka žodžiais. Pavyzdžiui, nemokamas mokslas, nemokama medicina ir taip toliau. Naujoji žalos atlyginimo sistema gali būti svarbus žingsnis teisinga linkme, tačiau tik tuo atveju, jei iš tiesų sugebėsime užtikrinti adekvatų finansavimą.

Pirmiausia svarbu įsisąmoninti, kad nauja tvarka yra rizikingesnė ir reikalauja daugiau pinigų. Kodėl? Nėra garantijų, ar Fondo lėšų pakaks, jei kompensacijų pacientams gerokai padidės. Šiuo metu rizika tenka draudikams, kurie už tai, kad rizikuoja, pretenduoja į pelną, o kaip bus su valstybiniu fondu? Ministerija nusprendė, kad visos gydymo įstaigos į Fondą turėtų mokėti vienodą nuosimtį nuo įstaigos biudžeto. Tai ypač neparanku didžiosioms gydymo įstaigoms, kurių įmoka išaugs net dešimt kartų, lyginant su tuo, kas mokama dabar. Dar viena abejonė – kalbant apie žalos atlyginimo atvejus, įvairios gydymo įstaigos yra nevienodai rizikingos. Pavyzdžiui, odontologinės ar grožio chirurgijos klinikos gauna kur kas daugiau ieškinių, nei didžiulė „Santaros“ ligoninė. Draudimo įmonės, kadangi rizikavo savo pinigais, kruopščiai atlikdavo galimos rizikos analizę, pagal kurią diferencijavo įmokas gydymo įstaigoms. To ministerija nedarys ir kyla klausimas, ar tai nebus neteisinga tos pačios „Santaros“ atžvilgiu? Beje, šios ligoninės pacientai turi patys nusipirkti tualetinio popieriaus, nes ligoninei trūksta lėšų, tad iš kur atsiras pinigų gerokai didesnei įmokai į rizikos fondą?

Trečia, gydymo įstaigos šiandien moka įmokas civilinio draudimo kompanijoms ir jos išmoka kompensacijas. Tačiau, kaip paskaičiavo Sveikatos apsaugos

ministerija, įmokos draudikams gerokai viršija tas kompensacijas, kurios išmokamos nukentėjusiems pacientams. Tai reiškia, kad draudikai gauna didelį pelną.

SAM pasiūlė Lietuvai perimti Danijoje galiojantį žalos atlyginimo pacientams modelį. Esminis skirtumas – tarpininkų, draudikų įmonių atsisakymas. Ministerija pati nori formuoti fondą, iš kurio būtų mokamos kompensacijos. Privalumas – nepanaudotos lėšos galės būti perkeltos į kitus metus. Iš šio fondo taip pat būtų atlyginama už darbą tiek komisijos nariams, tiek ekspertams. Dar viena naujovė – pacientams nebereikėtų patiems rinkti įrodymų, jog gydytojas padarė klaidą, visą informaciją susirinktų pati komisija. Taip pat tam, jog būtų mokama kompensacija, nebūtų privaloma įrodyti gydytojo klaidą, pakaktų įsitikinti, kad dėl žalos kalta gydymo įstaiga.

Politika nėra tobulų modelių vaikymasis, bet kantrus ir nuoseklus darbas, siekiant atrasti geriausią problemos sprendimo strategiją, pagrįsti ją ir ieškoti sąjungininkų įgyvendinimui. Priimtų įstatymų kiekis tikrai nėra kokybiško darbo ar darbštumo įrodymas. Kur kas svarbiau ne kiekybė, bet tvarumas.

Pertvarkos gynėjai tvirtina, kad verta turėti „brangesnę“ sistemą, jei tik pavyks išsivaduoti iš gynybinės medicinos. Perėmus Danijos modelį, pereitume prie „žalos be kaltės“ sistemos, kai pacientui reiks įrodyti tik žalą, bet pastaroji nebus siejama su konkrečiu gydytoju kalte. Tai esą turėtų paskatinti gydymo įstaigas nebandyti nuslėpti įvykusių klaidų – jos būtų analizuojamos ir iš jų mokomasi. Tačiau ir vėl lieka keistų detalių. Pavyzdžiui, jei paci-

entas bus nepatenkintas komisijos skirtu žalos atlyginimu, jis turės teisę kreiptis į teismą ir pastarajam niekas netrukdytų nustatyti ne tik žalą, bet ir kaltę.

Komitetas vienbalsiai nusprendė, kad pertvarka reikalinga, tačiau jos negalima skubinti, būtina patikslinti kiekvieną detalę. Na, o šią temą norėjau pristatyti parodydamas, kad dažnai tenka svarstyti klausimus, kur nėra vieno aiškaus atsakymo. Politika nėra tobulų modelių vaikymasis, bet kantrus ir nuoseklus darbas, siekiant atrasti geriausią problemos sprendimo strategiją, pagrįsti ją ir ieškoti sąjungininkų įgyvendinimui. Priimtų įstatymų kiekis tikrai nėra kokybiško darbo ar darbštumo įrodymas. Kur kas svarbiau ne kiekybė, bet tvarumas. Privalome ieškoti tokių sprendimų, kurių nereikėtų tuojau pat kaitalioti, kurie atrodytų teisingi ne tik mums ir leistų palaipsniui ištirpdyti sudėtingą iššūkį.

Susitikimas su Dalai Lama XIV.

✧ išbandymas Tibetu ✧

Gal pamenate, kai prieš keletą metų viešųjų ryšių specialistai buvo pasiūlę šūkį Lietuvai – „Drąši šalis“. Tačiau jis greit pamirštas – pernelyg jau skyrėsi nuo mūsų veiksmų tarptautinėje arenoje. Tiesa, būta atvejų, kai galėjome didžiuliu savojo politinio elito drąsa. Pavyzdžiui, nuosekli parama permainingoms Ukrainoje, gruzinai iki šiol gerbia lietuvius už paramą jiems Rusijos agresijos metu. Tačiau kur kas dažniau elgiamės ne kaip tauta, patyrusi skaudžias okupacijas, bet kaip baili tarptautinių procesų statistė. Vienas iš klausimų, kur tai labai ryšku – požiūris į Tibetą.

Lietuvos parlamente, nuo pat pirmųjų kadencijų po Nepriklausomybės, buvo įkurtos Tarpparlamentinės ryšių su Tibetu grupės. Jos buvo neskaitlingos, daugiau simbolinės, bet tai buvo ženklas, kad mes nepamiršome, ką reiškia būti pavergtiems. Deja, dabartinės kadencijos Seime tokios grupės įkūrimui griežtai

pasipriešino Seimo Pirmininkas. Pasitenkinome Laikinąja solidarumo su tibetiečiais grupe. Tačiau esmė net ne pavadinimas ar statusas, bet tai, jog, deja, tarptautinėje politikoje labai selektyviai taikome žmogaus teisių reikalavimą.

Gerbiu budistinę tradiciją, tačiau esu katalikas ir Tibeto laisvės kovą remiu ne dėl Rytų kultūros žavesio, bet dėl įsitikinimo, kad nė vienas iš mūsų negali taikstyti, kai griauinama žmonių laisvė, niekinamas orumas ar net kyla grėsmė žmogaus, nesvarbu, kokie būtų jo įsitikinimai ar tautybė, gyvybei. Visiškai sutinku su tais, kurie teigia, kad Tibeto laisvės byla – tai šių laikų pasaulio sąžinės išbandymas. Jei galima numoti ranka į tautos, kenčiančios okupaciją, kančias vien dėl to, kad kasdien mūsų namuose televizija nerodo kraupių Tibete vykstančių vaizdų ar bijant sugadinti ekonomiškai naudingus santykius su Kinija, tai visos mūsų kalbos apie vertybėmis grįstą tarptautinę tvarką, kurią esą atkakliai ir drąsiai giname – tik tušti plepalai.

Tiems, kurie abejingi žmogiškoms vertybėms ir pamiršo, kaip mums prieš tris dešimtmečius buvo svarbus kitų žmonių palaikymas, noriu pateikti ir kelis pragmatinius argumentus.

Kai nėra nuosekliai ginamos žmogaus teisės, jos „pamiršamos“ ten, kur ekonomiškai tai nenaudinga, tikėtina, kad agresijos prieš Lietuvą atveju, taip pat būtų svarstomas „ekonominis aspektas“.

Šiandien Kinijos vykdoma politika griauja ne tik Tibeto tautą ir jos tūkstantmetę dvasinę ir materialinę kultūrą, bet kenkia ir viso pasaulio ekologijai. Atominių ginklo bandymai Tibeto kalnų masyve, agresyvi industrializacija, teršianti svarbias pasaulio gėlojo vandens arterijas – tai slydimas į pasaulinę ekologinę katastrofą.

Kitas dalykas – kai nėra nuosekliai ginamos žmogaus teisės, jos „pamiršamos“ ten, kur ekonomiškai tai nenaudinga, tikėtina, kad agresijos prieš Lietuvą atveju, taip pat būtų svarstomas „ekonominis aspektas“.

Nepriklausomybės aušroje nuogaštavome, kad Vakarų pasaulio sąžinė prarado jautrumą, teigėme, jog visa, kas statoma ant melo pamatų, neišvengiamai sugriūna. Teisingi teiginiai, tik juos lengviau mesti kaip priekaištą kitiems, nei patiems jais gyventi. Beje, 1990 metais Dalai Lama XIV buvo vienas pirmųjų pasaulio veikėjų, kuris pasveikino Lietuvą atkūrus Nepriklausomybę. Anuomet Tibeto lyderis rašė: „Aš sužavėtas tvirtu lietuvių tautos, kuri penkiasdešimt metų kovojo už savo laisvę ir nepriklausomybę, pasiryžimu. Jūsų pastangos leido atkreipti viso pasaulio dėmesį į visų tautų apsisprendimo teisę. Didžiulį išpūdį man padarė

nesmurtinės kovos, kurią jūs pasirinkote, kelias. Ir aš tvirtai tikiu nesmurtine kova moraliniais ir praktiniais sumetimais. Smurto panaudojimas prieš stiprią valstybę tolygus savižudybei. Vienintelė viltis išlikti tokioms šalims kaip mūsų – tai nesmurtinė kova, besiremianti įstatymais, tiesa, ryžtingumu. Jūsų vaidmuo, kaip įkvepianti jėga, nesibaigs jums iškovojus laisvę...”

Nors Lietuvos ir Tibeto dvasinė bei materialinė kultūra labai skiriasi, tačiau mes turėtume kur kas geriau nei Vakarų valstybės atjausti tibetiečius, nes jie iki šiol išgyvena tai, ką mums teko patirti penkiasdešimt XX amžiaus metų. Kai šiandien skaitau Kinijos valdžios argumentus, jog Tibetas istoriškai priklauso Kinijai, kad 1949 metais kinų kariai paprasčiausiai atkūrė istorinį teisingumą, išvadavo tibetiečių tautą nuo teokratinio feodalizmo ir pradėjo svarbų modernizacijos procesą, tai skamba tarsi sovietinių lozungų, kurie daug metų mums buvo kartojami, aidas. Ar yra bent koks pagrindas vadinti Tibetą Kinijos integralia dalimi? Ne didesnis, nei vadinti Lietuvą Rusijos dalimi. Tibetiečiai yra unikali tauta, turinti savitą kalbą, papročius, gyvenimo būdą ir ypač turtingą ir seną dvasinę tradiciją. Daug amžių jie tvarkėsi savarankiškai, kol pateko į svetimų valstybių įtakas, iš kurių pavyko išsivaduoti 1911 metais, t. y. 7 metais anksčiau, nei Lietuva paskelbė Nepriklausomybės deklaraciją, išsivadavusi iš Rusijos imperijos gniaužtų.

Nuo 1911 iki 1949 metų (t. y. net ilgiau nei Lietuva) Tibetas tvarkėsi savarankiškai, buvo užmezgęs tarptautinius ryšius, sugebėjo išsaugoti neutralumą Antrojo pasaulinio karo metais, jo religinė kultūra darė didžiulį įspūdį aplinkiniams. Deja, komunistine tapusi Kinija 1949 metais įsiveržė į Tibetą, nesunkiai įveikė labai nedidelę tibetiečių armiją (Tibeto gyventojai visais laikais buvo taikingi) ir okupavo šią valstybę. 1951 metais Kinijai pavyko primesti Tibetui 17 punktų sutartį. Tibetiečių lyderio Dalai Lamos XIV tvirtinimu, ši sutartis neteisėta, nes buvo primesta prievarta, ir Tibeto delegacija neturėjo įgaliojimų jos pasirašyti. Tačiau Kinija šią sutartį panaudojo kaip Tibeto prijungimo įteisinimą. Labai primena Lietuvos „savanorišką“ nutarimą jungtis į Sovietų Sąjungą, ar ne?

Dar blogiau tai, kad Kinija nepaisė net tų įsipareigojimų, kurie išdėstyti jos primestoje sutartyje. Pavyzdžiui, gerbti religijos laisvę, išsaugoti Tibeto kultūrinę autonomiją, nesikišti į Dalai Lamos veiklą. Kinijos komunistinis režimas, labai panašiai kaip ir sovietinis, siekė ne tik prijungti naujas teritorijas, bet ir sukurti „naują žmogų“, kuris būtų „išlaisvintas“ nuo bet kokių „religinių prietarų“. Beje, kaip ir Lietuvoje, taip ir Tibete, didžiausias smūgis teko vienuoliams. Tik nepamirškime, kad jų Tibete buvo daugybę kartų daugiau nei bet kur kitur. Vienuolynai buvo apiplėšti ir absoliuti dauguma jų sugriauti.

Iš vienuolių buvo tyčiojamasi, jie vadinami veltėdžiais. Daug moterų vienuolių buvo išniekintos. Kinija kėsinosi perimti tibetiečių vaikų auklėjimą, okupantai įrodinėjo vietiniams gyventojams, kad atneša jiems švietimą ir gervę. Kinijos valdžią trikdė ir erzino, kiek giliai religija įaugusi į Tibeto žmonių kasdienybę, tad ateizmo politika darėsi vis griežtesnė.

Apie 1955 metus Kinijos valdžia pradėjo reikalauti, kad tibetiečiai viešai išsižadėtų Dalai Lamos ir jį pasmerktų kaip engėją. Tibetiečiai į tai atsakė neramumais, maištais, kuriuos, beje, pats Dalai Lama XIV bandė raminti, nes nenorėjo kraujo praliejimo. Tačiau Kinijos valdžia tik ieškojo preteksto įvesti papildomus karių dalinius. Atmosfera kaito, ir 1959 metais prasidėjo Tibeto sukilimas. Iki 1959 metų Tibeto tauta gyveno labai izoliuotai, apie jos kultūrą, religiją, situaciją šiame regione žinojo palyginti nedaug žmonių. Kinija neveltui baiminosi Dalai Lamos emigracijos, nes jau netrukus aktyvūs užsienyje gyvenantys tibetiečiai gana plačiai supažindino pasaulio bendruomenę su Kinijos vykdomais nusikaltimais. Svarbiausia, pasaulio politiniai lyderiai turėjo progą įsitikinti, ko verti kinų politikų pasakojimai apie atsilikusius barbarus tibetiečius ir jų tamsuolį Dalai Lamą. Pastarasis žavėjo savo išmintimi, laikysena ir politine branda. Nors įvairiose pasaulio vietose išsižiebė palaikymo Tibeto tautai šviesos, bet, deja, tai nesustabdė Kinijos nusikaltimų, ir Tibetas liko okupuotas.

Kinijos invazijos metu, 1949-aisiais, Tibete gyveno 6 milijonai žmonių. Per okupantų represijas netrukus jų liko 4,8 milijono. 1949 metais Tibete veikė 6259 vienuolynai, kuriuose gyveno 592 558 vienuoliai. 1976-aisiais tebuvo likę 8 vienuolynai. Deja, situacija iš esmės nepasikeitė ir po 1976 metų, kai mirė komunistų lyderis Mao Zedongas. Tiesa, dar po trijų metų Kinijoje prasidėjo liberalizacijos programa, buvo leista ir Tibete pradėti vienuolynų atstatymų darbus, tačiau kartu vyko nuosekli valdžios kovos su Tibeto religija kampanija. Beje, ji labai priminė tą, kuri vyko sovietinėje Lietuvoje. Komunistinė Kinija skelbė, kad reikia „gelbėti“ tibetiečius nuo prietarų, nuo vienuolių diktatų. Vienuoliai buvo prievarta apvesdinami, moterys vienuolės buvo išniekintos.

Okupacinė valdžia įvedė griežtus absurdiškus reikalavimus stojantiesiems į vienuolynus. Reikalaujama, kad jie būtų lojalūs komunizmo idealams, būtų ideologiškai brandūs. Iki šiol Tibete vykdoma tokia represyvi priėmimo į vienuolynus politika, kurią pažįstame iš sovietinių represijų kunigų seminarijų atžvilgiu.

Dar vienas okupantams įprastas veiksmas – kolonizacija. Kaip skelbia Dalai Lama XIV, šiandien tibetiečiai tampa mažuma savo valstybėje, nes ją užplūdo

kolonizatoriai iš Kinijos. Jų antplūdis aiškinamas tuo, kad būtinas didžiulis Tibeto modernizacijos procesas ir jam reikalingi kvalifikuoti darbininkai, kurių Tibete neatrasi. Ar patiems tibetiečiams tokia modernizacija yra reikalinga? Ar ji verta tų aukų ir žalos aplinkai, kuri daroma? Deja, šių klausimų Kinijos valdžia negirdi.

Laisvės kova tęsiasi. Situacija Tibete kritiška. Nusikaltimų žmogaus orumui, teisėms mastas čia šiandien didesnis nei bet kur kitur. Kinijos valdžia agresyviai blokuoja informaciją apie tikrąją situaciją Tibete ir griežtai rea-

guoja į tuos atvejus, kai informacinė blokada pasirodo neveiksminga. Sunku net įsivaizduoti, kokią nevilgtį turi išgyventi tauta, kurios nariai tampa gyvaisiais fakelais, nes nebemato kitų galimybių, kaip atkreipti pasaulio dėmesį į Tibeto tragediją. Šiandien tibetiečiai reikalauja elementarių dalykų: paleisti politinius kalinius, leisti laisvai vystytis Tibeto kultūrai ir religijai, nesikišti į dvasinius tautos reikalus, leisti Dalai Lamai XIV grįžti į Tibetą ir būti su savo žmonėmis, sustabdyti ekologinę situaciją regione trikdančius veiksmus.

**Laisvės kova niekad nėra
patogi, tačiau ji stiprina
vertybinį stuburą, be kurio mes
visi paskėsime vartotojiškos
ideologijos pelkėje.**

Šiandien Dalai Lama XIV nereikalauja politinės Tibeto nepriklausomybės. Jis pasiryžęs bet kada sėsti su Kinijos valdžios pareigūnais prie derybų stalo. Jis tvirtina, kad nejaučia jokios neapykantos okupantams, tik nori išsaugoti Tibeto unikalumą. Tibeto tautos ir dvasinės kultūros išlikimui svarbu, kad Vakarų valstybės nepamirštų, kas šiandien vyksta Tibete ir skatintų Kiniją sėstis prie derybų stalo. Todėl Vakarų valstybių parlamentuose kuriamos Tibeto laisvės kovą remiančios grupės. Sutinku, kad jos nepatogios politinei valdžiai, kuri nori kuo naudingesnių ekonominių santykių su Kinija. Tačiau laisvės kova niekad nėra patogi, tačiau ji stiprina vertybinį stuburą, be kurio mes visi paskėsime vartotojiškos ideologijos pelkėje.

2019 m. teko dalyvauti Septintajame pasaulio parlamentarų, remiančių Tibeto laisvę, kongrese Rygoje. Bendravau su politikais iš įvairių pasaulio kampelių, daug kalbėjome ne tik apie Tibetą, bet ir apie Brexit'ą, Rusijos politiką, pasakojau, kas vyksta Lietuvoje. Aiškiai supratau, kad kitų valstybių politikai pagarbiai žiūri į Lietuvą pirmiausia dėl to, kad mes jų akyse – laisvę mylinti ir dėl jos kovojanti tauta. Jei norime šios meilės neprarasti, o taip pat išlaikyti reputaciją, turime tapti drąsesni žmogaus teisių gynėjai, nesvarbu, ar jos pažeidžiamos Kryme, Tibete ar Baltarusijoje.

Bendraukime:

www.andriusnavickas.lt
andriusnavickas@gmail.com
Andrius.Navickas@lrs.lt
+370 69842666

**Lietuvos Respublikos Seimo
nario Andriaus Navicko
ataskaita rinkėjams.**

2019 m. Vilnius

Tiražas 2000 vnt.

